

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 4. V Ljubljani, dne 1. malega travna 1896. Leto XVI.

Skala v Savini.

»Oj, dober večer, dèkle! Kam?
Četudi te še ne poznám.
Čigava in odkod si ti?« —
»Hodá imam še ure tri;
Tri ure še imam hodá . . .
Pač pozno, pozno bom domá.«
»Mračí se in samotna pot . . .
Smem jaz li spremljati te tod?«
»Še nikdar strah me bilo ni —
O, ne bojim se jaz noči!«
»Prehodil že sem križem svet
In lepih videl sem deklet:
Najlepša ti si izmed vseh
Po mestih, trgih in vaseh!
Srcé ti meni vnela si,
Pokoj mi dušni vzela si.
Ne sliši nihče . . . Vse molči.
Savina mimo le šumi.
Ne vidi nihče . . . Temen mrak.
Poljub mi, dèkle, daj sladak! . . .
Bežiš?! — O, ne, ne! — Še nocoj
V ljubezni združim se s teboj!«

Pripomnja. Ta balada je spisana po narodni pravljici, ki sem jo slišal svoje dni bivši dijak v Celju. Skala, okoli katere se ovija pravljica, stoji ob Savini med Laškim in Celjem.

A ona, ona na vso moč
Beži pred tujcem v temno noč.

In on za njoj, z njoj vstric — pa kam?
Kam dirjata, ne ve ni sam.

»Postój, postój! Oh, še nocoj
V ljubezni skleneš se z menoj!«

In dalje, dalje na vso moč
Beži pred njim — kam? V črno noč.

»Tu združim zdaj se jaz s teboj!
Imaš pogum — pa za menoj!«

To bil je skok črez skalni rob
Tja dol v Savine mokri grob!

Od strásti gnan za njoj on — kam?
V tomun globoki pada sám.

A. Aškerc.

Sultanove sandale.

Romanca.

Vsi vezirji in vse paše,
Vse klečalo je pred njim:
»Slava ti, nebeško solnce,
Slava, sultan Ibrahim!

Nihče, kar jih je sedelo
Na prestolu kdaj popred,
Do kolena ti ne seže,
Niti prorok Mohamed.

Ah, kedár te vzame Allah
K sebi v sveti sedmi raj,
Kaj bo z nami, kaj bo z nami
S hlapci tvojimi tedaj!«

To so tarnali, jokáli,
In še bolj in zmerom bolj;
On pa sname z nog sandale,
Položi jih na prestól.

»Ne prestánite, otroci,
Le togújte še naprej:
Tukaj dam vam te sandale,
Da slavite jih odslej.«

In vse paše, vsi vezirji,
Vse hitelo je navzkriž:
»Oj sandale, naša radost,
Ve naš bog, naš paradíž — «

To poskoči tákrat sultan,
To jim zakriči v obraz:
»Uh, vi tepci, vi sleparji,
Kaj ste rekli, da sem jaz? . . .

Ibrahim je na prestolu —
On je solnce, on je kralj;
Na prestolu so sandale,
In vaš kralj je par sandal.

Pridi, Omar, pa jih ženi
Po vsem mestu naokrog
In oznanjaj: »To so hlapci
In sandale so jim bog!«

Ivan Saveljev.

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

(Dalje.)

Doktor Karol Pajk je odprl svojo samostojno pisarnico. Kot začetnik v odvetništvu je potreboval najprej denarja, mnogo denarja. Da bi si ga pridobil na najlažji način in nanagloma kar največ, ga je bila prva skrb, da se — oženi čim preje in čim bogatejše. V to svrho je obiskoval vse družbe, si pridobil vstop v najboljše, najodličnejše rodovine, kjer so imeli kaj godnih hčera, ter pohajal vse elitne zabave.

Doktor Pajk je bil lep mož. Dolga črna brada mu je padala na široke prsi, ob čelu so mu krožili lepi, bujni črni kodri, izpod močnih obrvi so mu zrle žive, ostre, pa vendar prijazne oči; pod nedolгим, malce zakrivljenim nosom pa so robile mala usta lepo nasukane brke; obraza je bil zagorelega, podolgastega, rasti pa izredno visoke in krepke. Nosil se je vedno po najnovjšem kroju fino in elegantno, kretajoč se povsod lahko in varno, ter se je vedel naproti vsakomu prijazno in ljubeznivo.

Kakor povsod, je bilo tudi v njegovem mestu možitve željnih vdov in deklet na izbero; kakor povsod, je pa bilo tudi ondi kaj malo mladega ženstva, ki bi se odlikovalo s čednostjo, ki je najzapeljivejša za naše prozaično-praktično stoletje — z bogastvom. O, mnogokatera je bila lepa, duhovita, izobražena, gospodinjska, blaga, poštena i. t. d. — a ni imela nič, ali pa veliko premalo, da bi bila mogla očarati doktorja Pajka.

Brez denarja ni ugleda, brez ugleda ni zaupanja, brez zaupanja pa ni klijentov: tako je sodil mladi odvetnik. Pajk pa je hotel postati prvi, najveljavnejši in najimovitejši med mestnimi svojimi tovariši.

Dolgo je izbiral med meščankami, katerih večina bi se mu bila vdala brez uvetov z veseljem, osrečena. Matere in očetje so ga odlikovali vedno in povsod, kolikor so mogli in znali; hčerke pa so se mučile z vsemi sredstvi koketnosti in zapeljivosti, da bi omrežile njegovo srce. Dr. Pajk ljubeznivosti ni odklanjal; zabaval se je pri tem predobro in doživel marsikaj lepega in užil mnogokaj sladkega. Toda previden in oprezen v besedah in dejanjih, si je vendar-le vedel ohraniti svojo prostost in nezavisnost na veliko jezo in žalost marsikateri preljubeznivi, a premalo izkušeni malomeščanki.

Neko popoldne pa se je usula ploha dežja. Presenečeni pasantje so bežali na vse strani. In Pajk je koračil baš iz svoje pisarnice domov, po svoji navadi s cilindrom na glavi in v salonski obleki. Ko se je ulil dež, je dospel baš do Križajeve prodajalnice. Hitro je stopil vanjo. Križaj ga je peljal takoj v svoj komptoar, ki je bil vkusno opravljen s fotelji, zofo, črno pisalno mizo in dvema stolicama za knjige in zapisnike. Po stenah je viselo nekaj fotografij in športnih slik ter majhna zemljevidna karta.

»No, no, veseli me . . . jako veseli, gospod doktor, da ste stopili vendar tudi pod moj krov!« ga je nagovoril Križaj, ko sta bila sedla. »Pa veste, da ni lepo, da vas je moral šele slučaj pritirati k meni! — No, no, seveda, seveda, kaj bi imeli neki opraviti pri meni, kramarju, ki se ne tožari z nikomer, pa tudi ne prireja zabavnih večerov s čajem, godbo in drugimi užitki.«

»O, prosim, prosim, gospod Križaj!« — se je branil odvetnik ter brisal z robcem zmočene krajce svojega cilindra — »nikar me ne morite z očitki, kateri niso niti umestni, niti upravičeni! Družba resnih, razumnih mož mi je vendar ljubša od tistih čajevih večerov, toda — saj veste —«

»V družbi resnih mož ni gospic in vdovic, s katerimi se more človek tako divno zabavati! — To je . . . No, no, gospod doktor, saj vem, vse vem, kaj počenjate! Zvrtoglavili ste že glavice vsem našim nadobudnim in nade goječim lepoticam, naposled pa jih zapuščate 'brez upa zmage'. Ha, ha! — Nikar preveč, gospod doktor, sicer se dvigne na vas črna ženska vojska, pomnožena s kompanijo ljubosumnih ljubimcev in soprogov. Potem pa — gorje vam!«

Odvetnik se je smejal tem trgovčevim besedam, Križaj pa je odprl buteljko vina ter natočil dve kupici. Trčila sta.

»Bog vas živi, gospod odvetnik! — Nadejam se, da me odslej posetite večkrat. Ako želite, vam pripravim imenitno nevesto!«

»Ha, ha — torej kupčujete celo z nevestami! — Koliko pa imate provizije od vsake? Ha, ha!«

»No, no, pazite, da vas kdo ne čuje! Sicer me naša dvomljivo slavna policija še zapre. Toda šalo v stran, gospod doktor; koliko zahtevate, da bodi težka? — Dvajset?«

»O, o, dvajset . . . dvajset! Kaj pa mislite!?! Imel sem že štiri na ponudbo s tridesetimi tisočaki, a . . .«

»No, no, morda so bile grbave in neomikane, sicer . . .«

»Nikakor, gospod Križaj! Bile so čedne in zadostno razumne; na posebno lepoto in omiko itak ne tiščim. — Da le ni pregrda; samo denarja mora imeti, denarja, ker tega potrebujem sedaj tako nujno kakor vode riba, ki je padla na peščen breg.« —

»Razumem, gospod doktor, razumem; tudi meni se je pred sedemnajstimi leti godilo tako. Prav ravnate. Človek dandanes samo toliko velja, kolikor ima,« je dejal rejni in rdečelični kupec. Nato je segel v predalce svoje mize ter vzel iz njega kabinetno fotografsko sliko.

»Poglejte to-le dekle!« — je rekel odvetniku. Ta je vzel sliko v roke ter jo, stopivši k oknu, ogledoval.

Gospica v beli, z obilimi čipkami nakičeni obleki, sloke rasti, šibkih bokov, brez oprsja, dolgega finega obraza, a velikih, sanjavo otožnih oči mu je zrla nasproti.

Odvetnik je skomizgnil z ramami, ter nemo vprašujoč, pogledal kupca. Križaj je sedel mirno za mizo ter, vrteč kupico vina med prsti, opazoval pozorno doktorjevo lice.

»Petdeset tisoč, gospod doktor!« — je izpregovoril potem kupec hladno in segel po sliki, da jo zopet spravi v miznico. —

»Petdeset?« — je ponovil odvetnik ter znova uprl oči v sliko, katero je že oddajal iz rok. »Videti je iz boljše hiše.«

»Iz hiše preprostega tukajšnjega meščana,« je odgovoril Križaj. »Uverjam vas pa, gospod doktor, da je ta-le plavolaska izobražena in izomikana, kakor malokatera tukajšnjih gospic, in dobra je, tiha, blaga.«

Pajk se je vrnil od okna ter sedel zopet v fotelj; prijel je kupico, jo dvignil proti luči, pogledal skozi steklo ter jo na en dušek izpraznil. Potem pa se je vnovič nagnil črez podobo, si vihal brke in si gladil lepo dolgo brado. Nato je položil fotografijo na mizo ter, stisnivši trepalnice, uprl svoje ostre, rjave oči v kupico ter vprašal: »Petdeset ste rekli, kaj ne?«

»Da, petdeset, takoj — na roko.«

»In koliko je stara?«

»Sedemnajst let.«

»Vaša sorodnica?«

»Moja hči — edinka — Marija,« je odgovoril Križaj ter segel v ponujeno odvetnikovo desnico, katero je krepko stisnil . . .

VI.

»Ven, ven, nesramna vlačuga! — Ven, klada pijana! — Hajdi — takoj!«

In nekaj hripavih glasov se je odzvalo: »Ven, ven!« — potem glasen, surov krohot.

Vrata obcestne gostilnice konec Št. Pavelskega predmestja so se hipoma bučno odprla, in na temno ulico, ki jo je medli plin kaj slabo razsvetljeval, je priletela ženska, se lovila par hipov, mahajoč z rokami po zraku, ter padla zviška na obraz.

Med odprtimi durmi je stalo in zijalo nekaj razcapanih postopačev z zabuhlimi obrazi, rdečevišnjevimi nosovi in krvavo obrobjenimi očmi; na vse grlo so se krohotali, potem pa so se zopet obrnili ter zaloputnili vrata. Iz gostilnice pa se je kmalu začula poulična popevka.

Ženska, ki se je bila vzpričo padca onesvestila, je ležala nekaj minut nepremično na tleh — v umazani snežni brluzgi. Ko pa jo je prebudil mraz, je vzdihnila, sedla, se prijela za glavo, takoj nato pa za koleno in usta. Prebila si je bila ustnice, in kri ji je curela iz njih . . . Nekaj hipov je trajalo, predno se je zavedla, kje da je, in kaj se je zgodilo z njo. Potem pa se je dvignila, bolešno vzdihujoč, ter začela kričati, psovati in zmerjati gostilniške goste z grdimi priimki . . . Odzval se ji ni nihče. Iz krčme se je razlegala dalje ona popevka — kitica za kitico — pevci se niso kar nič dali motiti. To pa je žensko razkačilo še bolj. Kakor besna je razsajala pred gostilnico, in psovke so se ji kar usipale iz ust, in od same togote se je tresla po vsem životu.

Ker pa le ni iz gostilnice bilo nobenega odgovora, je prišepala k vratom in, odprši jih nekoliko, je zakričala v sobo naglo nekaj psovk, potem pa zbežala . . . Iz krčme je steklo za njo nekaj gostov, toda le par korakov; vrgli so tudi par kep snega za njo, pa vpili in ji grozili. Ženska pa je zbežala skokoma po cesti, vodeči proti barju. Napadalci so se takoj vrnili zopet v svojo beznico.

Ženska se je menda svojih pivskih tovarišev jako bala, kajti tekla je, dokler je mogla. Končno pa se je usopla; dušilo jo je, srce ji je hotelo ulti, in nog ni skoro več čutila. Tik brzozavnega kola se je

zgrudila na kolena ter sopla in sopla. Kuštravi lasje so ji bili zlezli izpod robca ter se prejemali vratu in obraza, potnega od napornega bega, ustnice pa so ji še vedno krvavele. V glavi se ji je vse vrtelo . . . Pila je bila veliko več nego kdaj . . . Zakaj se je sprla z Grabljevečevim Pepetom in z Mohorjevim Žanijem, zakaj jo je začela kar na lepem zmerjati tista kozava Kljukčeva Roza ter se zaganjati vanjo, zakaj jo je udaril Pepe, a potem sta se stepla z Žanijem, kako je nastal nato splošen prepir in polom . . . nič ji ni bilo več jasno . . . Samo to je še vedela, da so jo vrgli na ulico, grozeč ji, da jo pobijejo . . .

Pa ne bodo je. Daleč jih je pustila za seboj. Le brzo zopet dalje, da je ne doidejo!

In vstala je ter se opotekala dalje, dasi jo je strašno bolelo desno koleno, katero si je bila hudo razbila. — Šla je mehanično, nič ne pomišljujoč, kam pride, instinktivno bežeč pred svojimi sovražniki, ki jo hote ubiti . . . Ubiti jo hote, in vendar so si bili včasih najboljši prijatelji! In Pepe! Žani! Kaj sta res na mah pozabila, kaj so si bili? — Ha, ta ljubosumna Roza ju je naščuvala in nadražila proti njej, in zdaj jo hočeta pobiti? Norca! — Ali ne bi bili lahko vsi trije prijatelji?

Ko je prišla do prvega postranskega pota, je zavila nanj. »Premotim jih,« si je mislila; »ne dobe me, ne!« — in šepala je dalje.

Z barja pa so se dvigale megle. Bila je gosta tema, da nisi videl skoro ni za stopinjo pred-se. Vse barje je bilo prepreženo in prevlečeno z mokrotno, nepredirno megleno temino.

Tedaj pa se je izgubila tudi pot, po kateri je bežala ženska, in na mah je stala na mehkih, grezastih tleh; jedva za dva prsta debela plast snega je ležala na njih. — Minilo je bilo že nekaj ur, odkar je bila začela bežati . . . sedaj pa se ji je začelo daniti in jasnit v glavi, in strah in mrzavost sta jo stregnili polagoma popolnoma . . . »Kje sem li?« se je začela izpraševati, »kam sem zašla? — kod hodim?« — Groza jo je obšla . . . Povsem tuj kraj — ne vidi se nikamor — ni glasu ni slišati — in ona sama! — Robec, katerega je tiščala na skelečo rano na ustnici, je bil že do cela premočen, desna nogavica pa se je čutila kot bi bila zledenela; bila je pač polna zmrzle krvi! Začela je iskati pota ter tavati počasi nazaj. Ali temno je bilo popolnoma, in vsaki hip je zašla v stran ter zagazila v blato. S težavo se je izrinila vendar zopet na pot. Začela je na pomoč vpiti, a čul je ni nihče. Znova se je vlekla dalje, zopet zašla v jarek poln blatne vode in se zopet izkobacala iz mlakuže . . . dokler ni naposled one-

mogla. Sedaj se je plazila po kolenih in dlaneh dalje, obupno plakaje. »Pomagajte! Pomagajte! — Kje je kaka božja duša? — Zašla sem — oh, na pomoč — na pomoč!« — Zaman! Rila je dalje po blatu, snegu, po kamenju, da si je ogulila prste skoro do krvi . . . Naposled pa je omagala. Nič več se ni mogla ganiti. Telo je bilo brez moči, a duh ji je bil čil, zdrav. »Umrem, zmrznem — povsem zapuščena — v grehah, v velikih grehah!« — Grozen obup jo je objel. Tresla se je in jokala krčevito. Hipoma ji je bilo svetlo pred dušo vse njeno življenje; a zgražala se je, ko je je gledala . . . Jej-li more odpustiti Bog vse — vse? — On je neskončno pravičen, oster sodnik. Obsoditi jo mora v pekel! O, o! — Pa saj je tudi neskončno usmiljen in dobrotljiv. Samo pokore zahteva in resničnega kesanja . . .

In ženska je začela moliti. Že dolgo ni molila, sedaj pa je molila iskreno . . . Njena molitev pa niso bile samo besede, o katerih ne ve ničesar srce; njena molitev je bila kesanje, priznavanje in večnemu očetu izpoved vsega onega, kar se je bilo nagomililo v dolgi dobi mnogih let na njeno dušo . . .

Izpovedovala se je Vsevišnjemu uboga duša, nekdanj čista, jasna, vzorno lepa, potem pa propadla, oskrunjena, pogažena po ljudeh, katerim poljubljuje roko in sukno, po ljudeh, katere spoštuje in časti vse kot najpoštenejše, najbolj npravne in v najfinejših krogih živeče može — po možeh, ki je sedaj, ko so jo pogubili, niti več poznati nočejo . . . Rafinirana zapeljivost teh mož, njih brutalnost, od njene strani njena — lakota, ničemurnost in zaničevanje prepohlevnega moža . . . vse to je bilo vzrok njene propasti.

In ženska je skesano ječala ter molila, goreče molila!

A pri tej iskreni molitvi jo je premagala slabost — zadremala je. — Izpod neba pa so začele padati poredke snežinke . . .

* * *

Dva dni po tem dogodku je bilo veliko govorjenja o čudni smrti znane loteristovke.

»Moj Bog, kako-li je zašla na barje? — Zmrznila je! — Neki kmet jo je našel ležečo na obrazu. Sneg jo je bil zametel. Hm, kakršno življenje, taka smrt. Bog nikomur ne ostane dolžan! — No, hvala mu, sedaj je naše mesto, že od nekdanj vzor moralnosti, zopet čisto. Uh, saj res, koliko pohujšanja je prizadela ta ženska! Prava pravcata sramota je bila. — Ta ubogi Vrhniki! Ko so mu pripeljali mrtvo ženo na dom, je plakal kakor dete. Ljubil jo je vse življenje, trpel in se mučil za-njo; ona pa je njegovo preproščino izkoriščala ter

ga prevarjala in vodila za nos . . . In naposled je od žalosti radi nje še obolel. — Baje so ga že prevedeli. Starec ne okreva več, saj je tako le še živ okostnjak. — Naj bi počival skoro v miru! . . .

Tako se je govorilo po mestu. In resnico so pravili. Tretji dan po loteristovkinem pokopu je umrl tudi stari, ubogi Vrhnik. Prav lahko je izdihnil — prav tako, kot ugasne svetilka, kateri nedostaje svečave . . .

In pokopali so ga tik njegove ljubljene ženske Urške in pa tik Janezka. Ko so nesli njegovo krsto tja k sv. Pankraciju, sta ga spremeljala le sodni sluga Kovič in njegova žena in pa — Tončka.

Jokal pa se ni nihče . . .

Ko se je vrnila Tončka domov, jo je pričakovala prijateljica Alenka. Ravno je bila prišla iz tvornice.

»Veš, kaj sem si izmislila, Tončka?« je začela Alenka. »K meni pojdeš stanovat. Tu ne moreš ostati — groza te bi bilo. Pomisli, sama! Morda te bi hodila mati še strašit. Tako čudno je umrla — saj veš — morda ti je imela še kaj povedati.«

»Kaj neki? — Z materjo nisem nikoli dosti govorila,« je odgovorila Tončka pa pristavila: »Zlasti v poslednjih letih ne.«

»Vem, vem, saj je bila tako — tako — sama za-se. — Pa vendar pojdeš k meni, kaj ne? Oh, to bo prijetno!«

Tončka je bila tega vabila prav vesela. Zmenili sta se, da bosta plačevali odslej stanovanje in hrano skupaj. — Še tisti večer se je preselila Tončka k Alenki.

Naslednje jutro — bila je nedelja — pa je oblekla Tončka svojo najlepšo obleko ter se šla zahvalit Pajkovki za dobrote, katere je nanklanjala toliko let njej in starišem.

Prijazna gospa jo je sprejela prav ljubeznivo.

»Uboga Tončka«, ji je dejala, »sedaj si sirota. Kako boš živela odslej?«

»O gospa, ni me skrb!« ji je odgovorila Tončka. »Služim si že sedaj toliko, da sem zadovoljna; sčasoma pa mi plačo še povišajo.«

»Da, da — kdor je priden, nikoli ne strada; denar leži na ulici, samo videti ga je treba in pobrati znati,« ji je pritrdila odvetnica. — »Pa kje boš stanovala?«

»Pri prijateljici Alenki.«

V istem hipu je vstopil dr. Pajk.

»O, o, Tončka — izgubila si tako naglo očeta in mater! Žalostno, žalostno! — Prav rad sem imel Vrhnika, res — prav rad.

Priden delavec je bil, da mu ga nimam para sedaj. Hej, to je pa resnica: Vrhnik se ni nadelal v pisarnici nikoli.◀

Sedel je nasproti Tončki, ne da bi se ozrl na soprogo.

»In kaj misliš sedaj?« je vprašal dalje dekle ter opazoval njeno gizdavo oblečeno ponosito telo, njeno kipno postavo.

»Delala bom,« je odgovorila Tončka. »Kaj naj li storim sicer?«

»Delala — delala — v fabriki? — cigare? — Brrr! To pač ni za-te. Prefina si za tak posel. In uniči te tisti smrad — tisti prah. Hm! Hm! — Koliko si pa že stara?«

»Sedemnajst let bom.◀

»Sedemnajst šele!« se je začudil Pajk. »Hej, pa si že taka punca! — Pa ne bi li hotela zapustiti svoje službe ter se polotiti česa družega?«

»Kaj menite, gospod doktor? — Ničesar ne znam — samo v fabriki . . .◀

»No, no, mlado dekle se vsega naglo nauči. Zato pa mislim, da ostaneš odslej, ker nimaš starišev več, pri nas ◀

»Pri — pri vas, gospod doktor!« se je začudila Tončka ter zardela.

»Glej, moja gospa je malo bolehná; pomagala bi ji pri pospravljanju po sobah, delala bi ji družbo, pa v kuhinji bi šla na roko Marijani. — Saj veš, draga Mari,« se je obrnil tedaj k soprogi, ki je ves čas molčala, »da sem ti že često rekel, da nam treba še sobarice. Ti nisi hotela, ker nisi dobila pripravne osebe — evo, Tončka je kakor nalašč!«

»O, gospod doktor, bojim se, da milostiva ne bo zadovoljna z menoj!«

»Kakor hočeš, Karol,« je dejala odvetnica. »Tončko imam rada že od otroških let.◀

»O, gospa, kako dobra, kako ljubezniva ste!« je vzkliknila Tončka in sramežljivo zrla v tla. »Toda — toda — ne morem — ne upam si — res, da ne — hvala!«

»Kaj? Ti nočeš — ti nočeš, Tončka?« se je začudil in se jezil Pajk. »Že iz hvaležnosti, Tončka — že iz hvaležnosti bi mi morala storiti to uslugo. Vraga, mnogo križev sem imel s tvojim očetom, in pozneje . . . saj vendar sama veš . . . Ti moraš, moraš!«

V Tončki pa sta se borila dva čuta, podili dve misli: »Delo v tvornici je težje, plača slabša, a — svobodna sem; tu bo posel igrača, plača dobra, stanovanje lepo, hrana izborna, a — odvisna bom, mogla ne bom nikamor brez dovoljenja! Svoboda in zabava pa je moje življenje.◀

Tako je razmišljala Tončka ter iskala izgovora.

Tedaj je pristopil Pajk k njej. Prijemši jo za okroglo bradico, ji je dvignil obrazek ter, gledaje ji srepo naravnost v tiste velike, plave oči, dejal skoro proseč: »Tončka, bodi pametna! — Poslušaj in ostani pri nas v pomoč moji ženki! — Ali boš? — Da, da!«

Tončki pa je bilo čudno pri srcu. Gledajoč dr. Pajku v oči, je pozabila na vse; ničesar ni slišala, a čutila le eno, da ga mora poslušati. V pogledu njegovih oči je izgubila vso svobodo svoje volje; storila bi bila tačas vse.

Pristopila je torej omočena k Pajkovki ter ji poljubila roko, rekoč: »Milostiva, rada ostanem — bala sem se samo — imejte potrpljenje z menoj — hvaležna vam bom vedno — vedno.«

»Prav, prav je, Tončka,« je dejala odvetnica. »Bog blagoslovi tvoj vstop v našo hišo!«

In Tončka je ostala.

VII.

Doktor Pajk ni ljubil svoje soproge. Kar je čutil do Marije, bi smeli imenovati jedva hvaležnost. Z njenimi novci si je ustanovil ugodno in na mah ugledno socialno stališče; njena dota je bila temelj njegovi karijeri.

Prva leta svojega zakona se je pečal vsaj nekoliko z njo. Ko pa je bil izgubil upanje, da dobi potomca od svoje prenežne, šibke žene, ki je začela malo mesecev po poroki še bolehati, jo je zanemaril popolnoma, a se tem bolj brugal za druge. —

Iz početka je mladi odvetnik Pajk, išoč si klijentele, napravljajl skoro brezplačno ubožnejšim strankam različne prizive, tožbe in vtoke. Prevzemal je pravde, katerih se radi njih ničnosti ali pa očitne brezuspešnosti ni hotel lotiti nihče drug. Kot sin kmetiških starišev — v ljubljansko normalno je bil došel bos, svoje na kveder sešite črevlje optiv noseč, v hodnični srajci in irhastih hlačicah! — je poznal dr. Pajk vrlo dobro značaj, življenje in potrebe slovenskega kmeta ter umel zato v občevanju z njim ubrati vedno prave strune. Ker je bil razen tega še silno prijazen, priljuden in zgovoren, je postal v par letih poznan in priljubljen vsem okoličanskim kmetom posestnikom, pa tudi malim obrtnikom, delodavcem in delavcem. Ker si je znal s svojim samosvestnim, toda kulantnim nastopanjem pridobiti tudi srca in zaupanje meščanov, kupcev, velikih obrtnikov in uradnikov, se mu je množila klijentela od dne do dne, in kmalu je imel med vsemi odvetniki največjo, najbolj razširjeno in najbogatejšo. Vzeti si je moral kmalu koncipijenta in še drugega diurnista; ko pa tudi ta dva nista

mogla z njim in Vrhnikom vred zmagovati vsega dela, je združil svojo pisarnico s pisarnico spretnega odvetnika, doktorja Strela.

Sedaj ni hotel že več sprejemati malenkostnih tožb; pečal se je le s pravnimi nalogami, ki so mu bile važne, imenitne ter so mu obetale — mnogo ekspenzarja. Kot izboren pravnik je vedel in pozvedel skoro v vsakem poedinem slučaju, kateri se mu je ponudil, da ga reši, že naprej, kakov bode konec. Ako je izprevidel, da bode rešitev skoro gotovo ugodna, ga je prevzel, sicer ne. Na ta način si je pridobil glas, da se z njegovo pomočjo reši vsaka pravdna reč le ugodno. Ko pa je izročil klijentu končni račun, tedaj se je klijent navadno obupno popraskal za ušesi, češ: »Bes te plentaj, Pajk jo zna vselej izvoziti, a zabeli jo pa tudi tako mastno, da ne vem, bi li ne bilo boljše, da sem pravdo izgubil!«

Premnogi mu računa sploh niso mogli plačati. Prosili so ga, naj potrpi. Pajk je tedaj nabral obraz v velikodušne gube ter zatrjeval, da on ni pijavka, da se za plačilo prav nič ne mudi, da pa se radi varnosti intabulira na posestvo.

In obresti in od obresti obresti so tekle včasih leto za letom po sedem, osem, deset, tudi dvanajst od sto. Prigodilo se je često, da je zadela njegove klijente kaka uima ali druga nesreča; tu se je pojavila prasičja kuga, ondi je pobila toča, tam je zamorila vse suša ali pa požrl črv, tu se je utrgal oblak, in nastala je povodenj, prihrumeli so hudourniki ter raztrgali njive, travnike in pašnike . . . Slednjič je prišlo to in ono posestvo, ki je bilo že nekaj let na šibkih nogah, na boben. Na dražbi je Pajk dražil posestva tako dolgo, da so pripadla zemljišča s hišo in živino vred njemu; na podrobni razprodaji pa je izkupil često dvakrat toliko, kolikor je izplačal sam kmetovim upnikom, ter spravil velikanski dobiček. — Mnogim kmetom in obrtnikom je posojal večje vsote, a vedel že naprej, da mu jih ne bodo mogli vrniti nikdar. In zopet so tekle leto za letom vprav oderuške obresti v Pajkovo listnico. Končno pa je stavil svojim obubožanim dolžnikom termin, do katerega more še čakati, da mu vrnejo posojilo; ko je pretekel rok, jih je neusmiljeno tožaril ter spravil večino njih na beraško palico. Kdo mu je mogel kaj očitati? Ni-li postopal po pravu? — Kot odvetniku so mu bile na razpolaganje tudi zemljiške knjige, iz katerih je zvedel, koliko realnega imetka ima ta ali oni, pa tudi koliko dolgov, intabulacij visi po onih posestvih. Večina intabulirancev je navadno jedva čakala, da pride do svojega deleža. Mnogi izmed njih so torej prišli sami od sebe k dr. Pajku — mnogo pa jih je tudi zvalil po svojih dovodnikih k sebi — s ponudbo, da jim

odkupi intabulirane vsote. Bogati odvetnik je pokupil vse deleže seveda za znatno nižje cene ter imel zopet pri tem izdatne dobičke. S tako kupljenimi dolgovi pa je pritiral dr. Pajk znova marsikaterega zadolženca do prodaje vsega imetka.

S takimi in drugimi špekulacijami in sredstvi je raslo Pajkovo bogastvo tako, da je postal naposled eden prvih bogatinov . . .

* * *

»Doktor Pajk je najlepši mož in najspretnější odvetnik našega mesta,« je pisal Marijin oče svoji hčerki inštitutki; »zato sem vprav ponosen, da si je izbral ravno tebe za soprogo. Marsikatera lepotica ga je že izkušala ujeti; no, ko je videl tvojo sliko, me je povprašal takoj, ali ne bi te hotel dati njemu. In zmenila sva se. Vse je v redu. Pridi le čim preje domov!«

Osupnila je Marija, prejemši iznenada to pismo. Zapusti naj tihe samostanske zidove, svoje blage, ljubeznive družice — pa naj gre med bučni svet ter postane takoj ugledna soproga imenitnega odvetnika . . . Kolika izpremena! — V glavi se ji je zavrtele, kadarkoli je pomislila na to; vsa je bila vzburljena. Kmalu pa se je umirila: Oče zahteva, da vzame neznanega odvetnika za moža, torej ga mora vzeti. Oče ji gotovo najboljše hoče; njena prva dolžnost pa je pokorščina. — In zakaj bi se branila Pajka! Pajk je veljaven, lep, nadarjen mož s krasno bodočnostjo. Kako druge hrepene po njem! On pa hoče baš njo — Marijo! To je godilo njeni ženski ničemurnosti in samoljubnosti, katere ne mogo zatreti ni pobožnost, ponižnost in pohlevnost samostanske vzgoje. Prirojene, s krvjo podedovane lastnosti odgoja lahko le ublaži, zatreti pa jih ne more nikdar.

In ko se je seznanila Marija s svojim ženinom, ko je videla, kako lep in ponosen mož je, ko je čula njegove ljubeznive besede, se je zaljubilo njeno čisto, deviško srce v Pajka z vsem žarom in čarom prve ljubezni. Obožavala ga je. Ni se ga mogla nagledati, nikdar se ga ni naveličala poslušati, naj si je govoril z očetom še tako suhoparne trgovinske stvari. V svoji duši si je zgradila oltar, nanj je postavila podobo svojega ženina ter jo molila. Z odprtimi očmi je sanjala o krasni, divni, presrečni bodočnosti ob strani moža, katerega vse ceni in spoštuje, katerega pa sme ljubiti le ona, kateri ljubi samo njo. Blaženosti je drhtela, kadar ji je stisnil ročico, kadar ji je smehljaje pogladil lase, in same sreče se je onesveščala, če jo je rahlo pritisnil k sebi ter jo poljubil.

Ko pa je minila poroka, ko je minilo nekaj mesecev njiju zakona, so padle tudi nekdanj naivni inštitutki luskine raz oči, in spoznala je resnico — grozno resnico. Mahoma so se ji razpršili vsi gradovi domišljevane sreče v nič, in videla je, da je bila prodana človeku, ki ni ljubil nikoli nje, nego le njene novce, kateri so mu bili sredstvo, da doseže svoje namene čim preje. Obupana je bila iz početka; potem pa se je trudila in premišljevala, kako bi se omilila svojemu lepemu možu, katerega je ljubila iz vse duše. Iskala ga je, bila preljubezniva z njim, se mu dobrikala, mu vse rada storila, brez ugovora — samo, da bi si ga osvojila, da bi jo i on ljubil. Ko pa je izprevidela, da ume odgovarjati soprog na njene najnežnejše pojave ljubavi le z vsakdanjostmi in včasih — celo s surovostmi; ko je videla, da se mož često le sili, da bi bil prijazen z njo, da mu je navadno ona nadležna, nedobrodošla: tedaj je bila njena prerahlo čuteča duša smrtno ranjena. Spoznavši, da jo soprogovi objemi le onečaščajo, se mu je odtegnila popolnoma; Pajk pa je — ni iskal.

Gospa odvetnica je živela torej pusto in dolgočasno le za-se in s svojimi solzami. Shajala sta se samo pri obedu, redkokdaj pri javnih zabavah, katerih odvetnica ni ljubila.

Obiskovala je često očeta, a oče je bil navadno čemeren, slabe volje, pa dela je imel vedno čez glavo, da ni utegnil mnogo govoriti z njo. — O, da bi dobila dete! — Kako bi je ljubila, kako negovala! In čas bi ji mineval hitreje, tako je mislila . . . Kako je bila tedaj vesela, ko ji je svetoval izpovednik sredstvo, ki bi ji uspešno preganjalo dolg čas, njeno dušo pa napolnjevalo z najlepšimi čuvstvi samozadovoljstva!

»Gospa, bogati ste,« ji je dejal stari pater; »spomnite se, s čim si pridobite najlažje sveta nebesa!«

Razumela ga je. Telesna dela usmiljenja so bila poslej njeno edino veselje.

Njeno največje razvedrilo so bili obiski takih sirot in siromakov, ki so se skrivali v svojih podstrešnih zaduhlih izbah lačni in bedni, ker se iz same sramežljivosti niso mogli odločiti, da bi prosjačili. Takih sramežljivih beračev je iztaknila gospa Marija premnogo, in njeno blago srce je občutilo največjo srečo, ako jim je mogla izdatno pomagati. Po dolgem trudu se ji je končno celo posrečilo, da je pridobila nekaj uglednejših pospej in gospic ter ustanovila društvo v podporo vdov in sirot. Izvoljena je bila za voditeljico društvu, ki je nabiralo milodarov po vseh stanovih ter podpiralo marsikaterega marljivega mladeniča, da se je mogel posvetiti svojemu poklicu, rešilo

premnogo siromašnih deklic preteče moralne propasti, katero prečesto provzroči beda in zapuščenost, ter preskrbovalo mnogo nadložnih vdov in osirotelih otrok . . . Neumorna je bila odvetnica v dobrotljivosti; zato pa je bilo njeno ime znano in spoštovano povsod, kjer so imeli srce in roko za siromaka . . .

V sedmem letu njenega zakona pa ji je umrl oče, zapustivši ji osemdeset tisočakov. Toda tudi njene telesne moči so bile skoro izčrpljene. Hud črv ji je glodal tiho, a neprestano v njenih ozkih prsih. Mesece in mesece je prebila po kopališčih, a zdravja ji ni moglo vrniti nobeno.

V tistem času pa je vzela v službo Vrhnikovo Tončko.

Iz početka je bila Tončka silo lahkomišelná in razposajena. Delo in red ji nista dišala. Najrajša bi se bila vedno lišpala in napravljala, pa letala po mestu kot vešča . . . Ko jo je celo parkrat zalotila gospa v prijaznem pomenku z vojaki, ji je zagrozila, da jo takoj odslovi, ako se ne poboljša, ter ji krepko in jasno razložila, v koliko škodo in nevarnost ji utegnejo biti taki sestanki. — Z ljubeznivimi besedami ji je obetala potem, da ji hoče, ako bode poštena in pridna, ustanoviti lepo prihodnjost. Vedoč, da je delo največji sovražnik slabim mislim, željam in dejanjem, je nalagala Tončki vedno toliko opravila, da ji ni preostajalo nikdar časa, v katerem bi mogla uganjati kakršnekoli nerodnosti . . .

Pač se je iz početka često stemnil Tončki lepi obrazek, češ, kolika sužnja je, niti minute nima proste, da bi se zabavala tako, kakor se zabavajo njene bivše tovarišice s svojimi ljubčki po plesiščih in šetališčih brez nadzorstva in brez ure, ki bi določevala konec veselju! Hudovala se je na tihem na odvetnico, ki ji je obljubila več prostosti, ko jo je vzela v službo, ter se jezila na usodo, ki ji je radi odvetničine dobrotljivosti proti njenim starišem in njej velevala, da je hvalježna in poslušna.

Gospa je dobro vedela, kaj se godi v Tončkini duši. Zato pa ni bila osorna z njo. Nasprotno. Navezala jo je počasi z ljubeznivostjo, materinsko skrbnostjo in pa z darili še bolj na-se. Jemala jo je vedno s seboj, kadar je šla na trg ali v prodajalnico, a nikdar je ni pustila iz oči. Na noč pa, kadar je legala odvetnica k počitku, je vselej poklicala k sebi staro kuharico Marijano pa Tončko v spalnico, kjer so molile večerno molitev. V tem je bila gospa skrajnje stroga. Določila je, da je vsaki večer molila Tončka ali pa Marijana del rožnega venca naprej. Po molitvi je pozvonila hišniku, ki je potem zaklenil vsa vrata in vse duri; tako ni mogel poslej nihče več na ulico . . .

Odvetničina bolezen pa se je hujšala od dne do dne. Že je morala prebivati večino dneva v postelji. Krčevit, brezkončen kašelj jo je mučil. Dolgega, upadlega obraza, globoko udrtih oči se je s težavo vlačila, oprta ob Tončkina ramena, ali pa ležala, podprta s štirimi, petimi blazinami, ter tožno trnila skozi okno na veliki vrt s cvetličnimi gredicami in košatim sadnim drevjem. Kadar je bilo vroče, je šla s Tončko tudi na vrt pod širokovejnatu hruško, kjer je slonela v širokem naslanjaču ter poželjivo dihala vase topli zrak.

Tončka je morala sedeti vedno pri njej, ji podajati zdravila, popravljati blazine in paziti na-njo. Razen tega ji je morala čitati časnike, pripovedne in zanimive poučne knjige. Marsičesa ni razumela Tončka; to ji je odvetnica razložila s kratkimi, a jasnimi besedami. Kadar je bolnici odleglo, tedaj je rada kramljala o tem in onem, poučevala Tončko ter jo opozarjala in svarila. Ker je bila Tončka bistre glave, si je vsako reč lahko in hitro zapomnila. Sčasoma se je naučila marsikaj lepega in koristnega; njeno vedenje je postalo bolj uglajeno, njena govorica bolj izbrana in njena zunanost gosposka. Postala je cela gospodična, tiha, molčeča, uslužna in prijazna; te lastnosti, četudi samo navidezne, pa so njeno telesno lepoto še povišale. —

Naposled pa ni mogla odvetnica nič več iz postelje. Telo ji je oslabelo popolnoma. Niti ganiti se ni skoro več mogla. Sapa ji je zastajala, da je bil njen dih kratek in nagel. Strašno se je potila, in huda žeja jo je mučila noč in dan. Odmirala je počasi svetu ter si želela le še miru, miru . . . Veliko je molila; v molitvi pa je našla utehe in tolažbe v žalostnem spoznanju, da bo morala že tako mlada s sveta.

Dva meseca je bila že priklenjena dr. Pajka soproga na ležišče. Hrepeneč po samoti in tišini, se je preselila, ko se ji je najbolj shujšalo, v soprogo vilo, ki je stala ob robu zelenega, s smerekami in hojami porastene hriba. Za vilo je šumel gozd, pred njo pa se je raztezala širna planjava z njivami, pašniki in raztresenimi logi.

Za gozdom onkraj hriba je bil trg T. z železnično postajo.

V tej, jedva uro od mesta oddaljeni vili je torej ležala na smrt bolna odvetnica. Le Tončka in kuharica Marijana sta bivali pri njej.

Soprog je ostal v mestu. Imel je vedno veliko posla. Razen tega se je bližal bolj in bolj čas, da razpiše vlada volitve za državni zbor. Kot veljak in bogataš je hotel doseči še državnozborski mandat . . . Ker pa je bil med ljudstvom poznan kot sebičnež in oderuh, je hotel z navdušenimi članki in plamtečimi nagovori in pa s podkupovanjem pridobiti volilce. Četa prijateljev, dolžnikov in plačanih pristašev ga

je hvalisala ter priporočala, kolikor in komur je le mogla. Dr. Pajk pa se je vozaril od trga do trga, od vasi do vasi ter razkladal volilcem svoj politični in kulturni program. Imel je težko stališče. Večkrat so mu zadoneli med govorom, obetajočim vse, kar je kdo hotel, na uho porogljivi smehi in vzkliki, jasno izražajoč narodno nezaupanje v Pajkove medene besede, ki so bile v dijametralnem nasprotju z njegovimi dejanji. Njegovi nasprotniki so postavili za kandidata trgovca Tirbiča iz trga T, ki je imel med obrtniki in kmeti jako veliko pristašev. Vendar dr. Pajk ni izgubil poguma. Bil je dober govornik, ki je umel z blestečimi publicami zabavljati protislovanskemu sistemu tedanje vlade, kapitalizmu in židovstvu, klerikalizmu in aristokratom. Izdal je tudi v posebni brošuri deseterico svojih bojevitih člankov, ponatisnjenih iz »Narodnega prijatelja«, ter jo dal brezplačno razdeliti med kmete, obrtnike in meščane. Na shodih pa je teklo vino in pivo na Pajkov račun.

Razumevno je, da poleg takega delovanja dr. Pajk ni imel kar nič časa za svojo bolno ženo. Obiskal jo je jedva enkrat na teden.

Skoro vsaki dan pa se je pripeljala v mesto Tončka sporočit gospodu o gospejinem zdravju, pa po razne potrebščine, bodisi po zdravila, perilo, jestvine ali kaj družega, česar ni bilo dobiti v trgu T. . . Včasih je prišla z njo tudi stara Marijana, a tedaj je bila pri bolnici hišnica one vile. Navadno pa se je pripeljala Tončka sama.

In v tistem času sta se zapletala in se zapletla odvetnik Pajk in lepa Tončka v mrežo grešne ljubezni; saj sta bila svoja gospodarja brez nadzorstva in brez nevarnosti, da bi ju kdo opazoval.

Odvetnika je že davno mikalo zdravo, krepko in lepo dekle. Ve, ljuba nebesa, Tončka — odvetnica, kolik razložek! — Zalazoval jo je torej, se ji laskal in dobrikal, jo obsipal z darili ter jo zapeljeval; saj izkušen je bil v tem poslu.

Tončka pa se mu je znala odtegovati. Odbijala ga je dolgo časa odločno, nekoliko iz bojazni do odvetnice, najbolj pa iz gole koketnosti. Krepost, vest, sramežljivost, ta krasota vseh ženskih čarov, kateri brez onih nimajo prave veljave, niso vplivale na njeno vedenje prav nič. Vedela je, da je lepša, nego katerakoli druga v mestu, vedela torej, da ima v svoji lepoti neprecenljiv kapital. In da bi žrtvovala ta kapital zaljubljenim muham oženjenega in ne več mladega bogatinca, ne da bi imela za to kaj zadostila? — Ne, za to je bila Tončka prepraktična, pa tudi že preomikana. Vzgleđi prijateljice Alenke, pokojne matere po eni strani, po drugi strani pa gospe odvetnice so se bili pri nji obnesli!

Prebila je torej najhujše boje s čim dlje silnejšim Pajkom . . . Ko pa ga je pritirala njena rafiniranost do skrajnosti, iz katere se ni mogel ganiti nikamor več, tedaj mu je nastavila nož na grlo, in Pajk je zinil odločilno besedo. Ko je dosegla to, so se odprla širom vrata vseh čarov in sladkob Tončkine ljubezni; odvetnikova zapeljiva možatost je triumfirala nad vsemi pomisleki. Častihlepnost, ničemurnost in prirojena ji poltnost so premagale vse!

In kmalu je osrečila srečna Tončka še srečnejšega Pajka z novico, kakršne je toliko in toliko let zaman čakal iz ust svoje soproge.

»Brr . . ! — še par tednov, in umakniti se mi mora njegova žena. Potem pa bom jaz — jaz milostljiva . . . jaz od vseh odlikovana odvetnica, soproga dr. Pajka!«

To je bil načrt in tolažba Vrhnikove Tončke, ki pa ju je znala skrivati tako premeteno in hinavsko, da ni slutil nihče, kaj se godi za njenim čelom, kaj vrši v njenem srcu. Njen obrazek je bil nabran vedno v najpoštenejše in najskromnejše izraze. Proti odvetnici se je delala najvdanejšo, najhvaležnejšo dekle in prebivala z njo večino časa. Kakor hčerka se je brigala za vsako malenkost, ki bi jo mogla razveseliti ali utolažiti vsaj za trenotek . . . vse ji je storila naglo in z navideznim veseljem ter pomagala, kjer in kar ji je le mogla. Na ta način pa se je obvarovala vsakega suma in bila svobodna vsakega opazovanja.

Tiho in postrežljivo Tončkino vedenje, ljubeznivo kramljanje in njen nedolžni smeh se je bil tako zelo omilil bolnici, da ni mogla živeti brez nje. Le Tončka ji je znala prav postlati, le Tončka jo je znala tako rahlo prijeti, prenašati in obračati, da je ni bolelo.

Kot sestra usmiljenka se je nagibala Tončka nad odvetnico, ji gladila lase s čela, če so ji zlezli izza čepice, ji brisala oči in usta ter jo ljubkujoče tolažila.

»O ljuba moja gospa, le nikar ne obupajte!« ji je dejala čestokrat. »Še vse bo bolje. Dobri Bog in premila mati božja vam morata pomagati; saj molim k njima vsaki dan!«

Doktorici so se ob takih besedah porosile velike tožne oči s solzami.

»O Tončka, meni ni več zdravila,« ji je odgovorila šepetaje, vdano. »Hvala ti za dobrohotne besede. Želim, da bi se ti na zemlji vedno dobro godilo, ker si tako blaga!«

»Oh gospa, kaj bom brez vas!« — je vzdihnila Tončka, »Vi ste skrbeli za-me že od malega, vi ste me vzeli v svojo odlično hišo,

me poučevali in likali, kakor bi bila vaša hči . . . o milostljiva, kako sem vam hvaležna!«

Prijela je koščeno ročico bolničino ter jo poljubila. Potem si je zakrila oči ter poskušala plakati — no, solz ni bilo . . .

Doktorica je užila tako malo ljubezni v življenju, je videla tako malo dokazov srčne, globoke vdanosti do sebe v vseh svojih zakonskih letih, da ni umela ločiti hinavstva od pristnega čuvstvovanja. Pač je kanila marsikatera solza siromakov in sirot na njeno dobrotljivo roko, a pri tem je smatrala sebe le za izvršilni organ podpornega društva in njegovih podpiralcev. Nje same — tako si je domišljevala — ni ljubil razen pokojne mamice nihče na svetu brez sebičnosti. Iz Tončke pa si je bila vzgojila v enem letu bitje, ki je hvaležno le njej za vse, kar je, in kakršno je . . . »Da, da — Tončka je pridno, pošteno in lepo dekle. Srečna bo, prav srečna, ako le ona, odvetnica, tako hoče. — In zakaj ne bi hotela!? Iz največjega uboštva, iz nevarnosti, da se pogrezne v smrdljivo blato nenravnosti, jo je dvignila polagoma na mesto svoje družabnice . . . Zakaj bi svojega započetega dela ne izvršila do konca! — Ona sama je prežila toliko tožnih let, prelila skrivoma toliko in toliko najgrenkejših solza, ker ji ni dala narava, da bi se omilila svojemu možu, ker ni bila ustvarjena, da bi zadostila poklicu soproge . . . naj bo srečna vsaj Tončka, ki ima razen novcev vse!« —

Tako je premišljevala često odvetnica ter v duhu že videla Tončko srečno omoženo, v krogu zdravih in lepih otrok, ki vedo vsi, da jim je ustvarila to srečo dobra rajnica, blaga gospa Pajkova . . . In ta obitelj se pomenkuje najraje in največ o svoji dobrotnici ter moli vsaki dan za večno blaginjo njene duše . . .

V tem pa je šlo za odvetnico čim dlje tem hitreje h koncu. Sapa ji je včasih skoro popolnoma prestala. Hropeč jo je lovila v svoje prazne prsi. Bile so jo že same kosti. Vsaki dan so pričakovali njene smrti. Tudi dr. Pajk se je bil preselil v vilo.

Neko popoldne je bilo odvetnici posebno slabo. Ukazala je torej poklicati vnovič duhovnika; po sv. opravilu pa mu je povedala svoj sklep, da hoče, predno se loči s sveta, določiti pismeno svojo poslednjo voljo.

Duhovnik, star, blag gospod, ki je poznal bolnico že od mladih nog, ji je pritrđil ter na njeno željo in po njenem narekovanju sestavil oporoko.

Koga ima na svetu, komur more zapustiti kaj svojega imetka? Soproga!

Soproga? Saj mu je donesla v hišo poleg bogate hale petdeset tisočakov. Gospodinjala mu je marno vsa leta njiju zakona ter mu bila verna in potrpežljiva družica. Sprog pa je ni ljubil — zanemarjal, preziral jo je popolnoma. Zahtevati ne more ničesar od nje. Vendar mu voli v znak, da mu odpušča, še dvajset tisoč in vse, kar je prinesla s seboj.

In ostalih šestdeset tisoč? —

Sorodnikov nima, otrok tudi ne. Otroci njeni so bili siromaki, sirote in vdove; njim torej zapušča dvajset tisoč za ustanove.

Tisoč goldinarjev voli cerkvi sv. Pavla, kjer se naj bero vsako leto maše za njeno in njenih starišev duši.

Devet in trideset tisočakov pa naj dobi — Tončka Vrhnikova! —

Ko sta podpisala oporoko še dva svedoka, se je duhovnik poslovil.

Zmračilo se je.

Odvetnika, kakor po navadi, ni bilo doma. Ko se je po polnoči vrnil, je spala že vsa hiša; le pri bolnici je brlela svetilka. Odšel je v svojo sobo, ne da bi pogledal do svoje soproge ali pa vsaj poprašal po njej.

Isto noč je stražila Tončka pri bolnici. Vrstila se je z Marijano in hišnico. Ležala je na naslanjaču v bolnični sobi, da je bila vsaki hip pri rokah.

Proti jutru pa je začela odvetnica ječati, hropeti in pojemati. Tončka se je začela bati, da bi ji umrla; šla je torej klicat kuharico. Ko je prišla Marijana k postelji, se je vila doktorica že v smrtnem boju. Urno je prižgala blagoslovljeno svečico s sv. Višarij, katero je imela že pripravljeno v predalčku pri postelji, ter začela, poklekivši ob vznožju, glasno moliti molitve za umirajoče.

Tončka pa je stekla med tem klicat odvetnika. Ko je prišla v odvetnikovo spalnico, ni razločila v temi ničesar.

Z vinskim duhom prenasičen zrak ji je udaril v nos, ko je odprla vrata. Pajk pa je glasno smrčal in prhal.

Stoječ med vrati, je zavpila:

»Gospod doktor! Vstanite! Milostljiva umira!«

Nobenega odziva. Odvetnik je grčal in smrčal dalje.

Znova in še glasneje je zaklicala:

»Gospod doktor — vstanite!«

Zopet nobenega odgovora.

Tedaj pa se je pritipala do njega in ga krepko zmajala, prijemši ga za ramo in glavo.

Odvetnik je hrknil, globoko vzdihnil, se prevrgel z desne na levo stran ter vprašal zaupno:

»Kdo pa je?«

»Jaz — Karol — vstani! — Ne morem te že vzbuditi,« je šepetala Tončka, da bi je ne čula Marijana, ker je bila pustila vsa vrata za seboj odprta.

»Tončka, ti, ti?!« —

Takoj je bil trezen.

»Vstani! — Mudi se — ženi tvoji je slabo — ah!«

»Tiho, tiho, golobče moje — srček moj — sreča moja!« —

Ko sta prispela Tončka in Pajk k bolnični postelji, je klečala Marijana že plakaje tik njenega vzglavja; ihteč je poljubljala suhe, mrzle roke gospej Mariji, preko katere voščeno bledega in globoko udrtega, upadlega obraza je bil razlit blažen nasmeh — odsev rajске, nadzemelske sreče.

(Dalje prihodnjic.)

Ptici.

Zdrava, ptica, zdrava!
Spet si priletela,
Spet pod streho mojo
Gnezdo si pripela.

Mlade v gnezdu bodeš
— Kot nekdanj — gojila,
S petjem dušo bolno
Bodeš mi vedrila . . .

Carmen.

Planinski cvet.

V življenja dneve meni enolične
Naključje vpletlo je podobe mične.
Kjer moči Sava in sestrica Kokra svet,
Razvil se meni krasen je planinski cvet.

Razvil se cvet na nepristopni skali,
Da meni nedosežen, to me žali.
Čeprav srečnejše v šopek ga dobi dekle,
Na 'cvet planinski mi spomin nikdar ne vmre.

Breda.

Znameniti Slovenci.

Spisuje Fridolin Kavčič.

57. Valentin Črne.

Valentin Črne, porojen v Šiški pri Ljubljani l. 1723., je bil sin imovitih kmetiških roditeljev, ki so ga poslali v ljubljanske normalne šole. Oče mu je bil vzoren kmetovalec, in tudi sin je po očetovi smrti, prevzemši lepo urejeno posestvo, mahoma zaslužil po vsej kranjski deželi kot strokovnjak v kmetijstvu. Z največjim veseljem in posebno vrlino se je bavil naš rojak s konjerejstvom, čebelarstvom in sadjarstvom ter znal tako izvrstno gospodariti na svojem posestvu, da je bil vzgled vsem kmetovalcem na Kranjskem. Ob prostem času, zlasti ob nedeljah in praznikih, pa je vabil k sebi svoje sosede ter jih poučeval, kako naj gospodarijo, kako naj rede živino, kako cepijo in plemenitijo sadno drevje. Mnogo se je trudil mož, da bi pospešil med rojaki čebelarstvo, ki je ravno za one dobe le skromno uspevalo. Marsikaj koristnega in porabnega je izumil za naše čebelarje, med drugim tudi poseben panj, ki je bil prirejen iz šesterih desek in se je dal lahko prenašati. Mnogo se je ukvarjal Črne tudi s konjsko rejo ter za njo vnel svoje sosede kmete, jih izpodbujal in poučeval, kako naj po svoji izkušnji vzrejajo lepe konje. Njegov trud ni bil zastoj, nego je obrodil mnogo srečnega uspeha pri rojakih. Pa tudi daleč čez meje kranjske dežele se je raznesel glas o tem možu ter prišel celo do cesarja Jožefa II. Cesar je odlikoval Črnetu zaradi posebnih zaslug pri izboljšanju konjerejstva s tem, da mu je izročil in poveril vse cesarske žrebce za kranjsko deželo, češ, da z njimi okrepi in izboljša domače konjsko plemo. Črne je bil torej prvi cesarski žrebčar na Kranjskem.

Za našega vrlega rojaka so se zanimali celo inozemci ter ga čislali učenjaki. Profesor Belsazer Hacquet, ki je oni čas služboval na ljubljanskem liceju, je poročal o Črnetu učenemu izdajatelju knjige: »Oekonomisch-technologische Encyclopädie«¹⁾ doktorju Ivanu Krü-

¹⁾ Oekonomisch-technologische Encyclopaedie oder allgemeines System der Staats-, Stadt-, Haus- und Land-Wirtschaft und der Kunstgeschichte in alphabetischer Ordnung von Dr. Johann Georg Krünitz. Sechsendvierzigster Theil, von Korn-Preis bis Kram. Nebst 17 Kupfertafeln auf 4³/₈ Bogen und 1¹/₂ Bogen Tabelle. Mit Königl. Preussischen und Churfürstl. Sächsischen Privilegium. Berlin 1789 bey Joachim Pauli, Buchhändler.

nitzu v Berolinu, in ta je v 46. delu omenjenega znamenitega zbornika objavil Črnetov životopis, priobčil sliko Črnetovo ter ga priporočal severnonemškim kmetom v vzgled — gotovo velika čast slovenskemu kmetijstvu tedanje dobe.

58. Anton Košutnik, ¹⁾

iz Trbiža na Koroškem, porojen dne 4. nov l. 1683., je s 17. letom stopil v družbo jezuiško. Učil je osem let na Dunaju in v Gradcu poetiko in govorništvo ter več let načeloval šolam in semeniščem. Naposled je bil vodja jezuiškega kolegija v Dunajskem Novem mestu. Umril je 22. julija l. 1745. v Trnovem na Ogrskem.

Spisal je sledeče knjige: 1.) *Scholastica Parnassi Graecensis Exercitia. Graecii, Widmanstadii 1718.* 2.) *Irae Sapientium sive Invectivae Philosophorum. Graecii 1720. 8°.* 3.) *Pallas armata seu militaris fortissimorum belli imperatorum eloquentia. Graecii 1721.* 4.) *Innocentia Victrix, seu Ferdinandus, Fuscini christianissimi Regis filius, de calumniantis invidiae fraudibus gloriose triumphans. Drama. Graecii 1719. 8°.* 5.) *Viennensium Poetarum Exercitationes Scholasticae. Carmen elegiacum. Viennae Wolfg. Schwendiman 1722. 12°.* 6.) *Fraterni amoris de invidia Triumphus a Naramoino et Neambendord Trimumparae Cocini Regis filiis relatus. Drama. Viennae 1723. Schilgen 12°.* 7.) *Nobile fidelitatis mutuae certamen inter Fabium Maximum patrem et filium ejus Selium. Drama. Viennae 1725. 12°.* 8.) *Feriae aestivae Rhetorum Viennensium seu discursus familiares de rebus memorabilibus urbis Viennensis. Viennae. 1725. 12°.* 9.) *Vellus aureum burgundo-austriacum, seu augustissimi et celeberrimi ordinis torquatorum aurei velleris fidelis et succincta relatio historica. Viennae. 1728.*

59. Dr. Gašpar Žitnik, ²⁾

Ljubljčan, brat matere ljubljanskega škofa Tomaža Hrena, je bil profesor modroslovne morale na Dunaju, naposled pa vladni svetnik v Gradcu. Ko je Tomaž Hren v Ljubljani dovršil gimnazijo, ga je vzel ujec Gašpar k sebi na Dunaj, in pod njegovim nadzorstvom je bil Hren izprva na dunajskem vseučilišču kandidat prostih umetnosti (*artes liberales*).

Žitnik je v tisku izdal: 1.) *In Augustissimi Rom, et Bohemiae Regis Divi Maximiliani D. P. P. etc. exoptatissimum in Patriam reditum gratulatorium Carmen. Vien. 1563. 4°.* 2.) *Epicidium in obitum*

¹⁾ Stoeger. Scriptores etc.

²⁾ P. Marci. Biblioth. Carnioliae.

clariss. D. Lucae Guttenfelder Artium et Philosophiae Doctoris. Vien. excudebat Mich. Zimmermann. 1562. 4°. 3.) Epigramma ad clariss. D. Martinum Reuchalium. Ibid. 1563. 4°. 4.) Epicedion in Illmum Comitem Nicolaum Zrinium etc. (legi potest in Schwandtneri. Tom. I. de Scriptor. rerum Hungaricar. pag 738 editionis in fol.).

60. Dr. Tomaž Kristan,¹⁾

z Bleda na Gorenjskem, je bil v Ljubljani na glasu kot izvrsten zdravnik in učen mož. Izdal je: 1.) Dissertatio Chémico-Médica de historia acidi. Vien. 1771. 2.) Beyträge zur Geschichte und Behandlung natürlicher Pocken, nach der Vernunft und Erfahrung. Theile II. Wien bey Ghelen 1781. 8°. 3.) Kurze Geschichte und pathologische Schilderung der neuen Epidemie aus den bisherigen eigenen Beobachtungen, dem Wohl des Publikums gewidmet. Wien bey Ghelen 1782. 8°. 4.) Physikalisch-politisches Tagebuch über die merkwürdigen Umstände und Folgen des Eisstosses im Jahre 1784. Wien bey Schmidt 1784. 8°.

61. Frančišek Tomičič,²⁾

porojen na Kranjskem, je bil predsednik in ravnatelj bogoslovnega oddelka na graškem vseučilišču.

Spisal je: 1.) De fontibus Theologiae moralis. Graec. 8°. 2.) Allerunterthänigste Zuneigungsschrift an ihre kaiserliche königliche apostolische Majestät, welche vom Herrn Praeses und Director in praestito ex Ecclesiastico tentamine propugnandae im Jahre 1773 vorausgestellt und nun von einem seiner Freunde in das Deutsche übersetzt worden. Graec. apud Widmanstaetterianos heredes. 8°.

¹⁾ P. Marci. B. C.

²⁾ P. Marci. B. C.

Nad nama cvetoči kostanj.

Nad nama cvetoči kostanj,
Krog naju dehteča pomlad,
Na najinih licih veselje
In v srcih pa polno nad.

In vetrič pihne po drevu
Ter s cvetjem in z listjem šumi
In čudne, skrivnostne besede
Cvetočemu drevu golči.

Poslušava tajno šumenje,
V radosti utriplje srcé;
Na lica cvetoča, smejoča
Prisijejo nama solzé.

Dušne borbe.

Spisala Pavlina Pajkova.

(Dalje.)

IV.

il je krasen večer. Po travnikih in gozdih sta bila legla mrak in tihota ter sta jih v spanje zazibavala. Po gaju in drevoredih so se vedno bolj izgubljale dolge, nedoločne črte visokih dreves; mesec se je polagoma dotikal njih vršičev. Zrak je bil popolnoma miren; niti najmanjša sapica ni motila svečanega pokoja. Dopolnjevala je čarobno sliko rosna krajina, zavita v lahno srebrno meglo, nad njo pa neizmerno obzorje najlepše zefirove boje, skoz in skoz se lesketajoče, kakor bi bila kraljevska roka po njem nasula bisere in demante.

Z verande Vidmarjeve vile je občudovalo ta prekrasni večerni prizor četvero oseb: Vidmarjeva gospa in Sidonija, Ervin in Franjo. Feodore ni bilo med njimi. Pismo je imela pisati prijateljici za god; obljubila pa je, da se jim pridruži.

Pod verando, po lični stezici, posuti z drobnimi, pisanimi kamenčki in obrobjeni z duhtečo ograjo gostih smrekovih drevesc, sta se shajala v veleučene pogovore oba profesorja; nad njima pa je odmevala živahna govorica, včasih tudi smeh, ki je pričal, da družba na verandi ne toži o njiju odsotnosti.

»Zares, milostljiva gospa, s svojo poletno hišo ste pridobili sebi in svojim dragocen zaklad,« se oglasi Franjo, ki je nekaj časa bil kar zamaknjen v veličastno prirodo. »Pač ste vsi vredni zavidanja, ker vam je dano prebivati tretjino leta v tem malem rajcu.«

Pahalica gospe Vidmarjeve, ki je dozdej rahlo, le tako igraje mahala z njo sem in tja, se je začela v tem hipu živahno gibati. To je bilo znamenje, da je gospa Vidmarjeva dobre volje. In v resnici, ona preprosta, odkritosrčna Franjeva pohvala ji je neizmerno godila, jo neizmerno razveselila, ker je tako rekoč vodila vodo na nje mlin, to je, dala ji je priliko, da se pobaha, in bahavost je bila od nekdaj nje slabost.

«Da,« je dejala samozadovoljna, »tudi moj soprog je vaših misli. Kolikokrat se mi je že hvaležno zahvalil za mirne, srečne dneve, ktere uživa v tej blaženi samotni hiši sredi zelenja. Da, da, svoje po-

šteno zatišje imeti, to je kaj vredno. Vaš gospod brat se je že večkrat proti nam pritoževal, da ga nima. Pomislite, da on niti ne zahaja vsako leto na letovišče. Pravi, da mu ni nič nadležnejše, nego bivati po tedne in tedne po natlačenih, malo pripravnih hotelih, ali pa kot gostač v zasebni hiši, kjer nedostaje vsega, kar bi bilo potrebno za življenje. Res. on bi moral tudi imeti kako čedno hišico kje na deželi; to bi bilo zanj.«

»Ali kako naj bi do tega prišel?« se smeje Franjo. »Četudi ima visoko plačo, vendar nikakor še ni tako obilna, da bi si mogel iz svojih prihrankov kupiti vilo. Sami veste, koliko denarja izdaja na leto vseučiliški profesor samo za knjige in učene časopise, skoro majhno glavnico.«

»Kaj ne bi tega vedela!« je odgovorila gospa. »Saj moj mož kar potrato dela s knjigami. Toda moškimi je kmalu pomagano v denarnih stiskah; treba se jim je le bogato oženiti. Toda Feodora ni imela dote.«

»Dota res ni nič napačnega; toda pri sklepanju razumnih zakonov pride navadno še kaj družega v poštev, ne samo denar,« je menil Franjo, ugovarjajoč nje zadnji opazki.

»Feodora naj bi bila tudi še doto imela?« je vzkliknil Ervin, ves oduševljen; »saj je ona sama na sebi največji zaklad, kakršnega, ne zamerite mi, gospod Franjo, vaš brat niti ni vreden.«

»Zakaj ne?« ga je zavrnil Franjo naglo in precej osorno.

»Ker ne zna ceniti tega dragocenega zaklada,« je odgovoril Ervin. »Feodori se prav dobro zna, da ni srečna z njim.«

»Ni srečna z njim?« se je zavzela gospa Vidmarjeva. »Ženska, ki ni prinesla soprogu ni beliča dote, pa da ne bi bila zadovoljna z možem tacega častnega socialnega stanja, tacega znamenitega imena? To bi bilo nezaslišano. Štiriindvajset tisoč dobi naša Sidonija za doto — lep denar, kaj ne? In vendar, ko bi —«

»Mama, ne govorite vedno o moji doti, saj to vendar ni zasluga imeti denar,« s temi besedami je pretrgala Sidonija materino zgovornost. Pri tem pa je še živeje zardela, nego je že ves čas zardevala, odkar se je razpravljalo o dotah in ženitbah. Revica ni imela drugih svojstev, nego molčati ter zardevati po potrebnem in nepotrebnem.

»To sem le tako mimogrede omenila,« se je izgovarjala gospa z lehkotnim glasom. Na tihem se je pa jezila, da jo je nespametno dekle ustavilo sredi važnega pogovora, ki bi lahko imel za njo uspešne učinke. »Ali je to res, gospod Franjo« — mimogrede bodi omenjeno, da so Franja v Vidmarjevi hiši nazivali sploh samo »gospod Franjo«

in mu niso nič pridevali naslova profesorskega — je pristavila nato gospa, vrnivši se k prejšnjemu predmetu, »kar trdi Ervin, da Feodora ni srečna na strani vašega občečisanega brata?«

Franjo je prvi čas svojega bivanja rad in z velikim navdušenjem govoril, s komer je le mogel, o Feodori. Videti je bilo, kakor da ne more sam prenašati občudovanja, katero je čutil za njo. Ko mu je pa gospa zastavila ono delikatno vprašanje, mu je bilo hipoma nevšeč, javno povedati svoje mnenje o njej. Kakor se je sploh s Feodoro zadnji čas oprezno vedel, ravno tako se je zdaj izogibal, omeniti v pogovorih njeno osebo in njeno ime. In to je bilo popolnoma naravno. Čigar ljubav je še v kali, kaj rad omenja svoj vzor; kadar pa se ljubezen razvije do dušne strasti, bodisi ljubezen srečna ali nesrečna, tedaj se skrbno izogiblje onega predmeta vzpričo nekakšne dušne sramožljivosti.

Zato Franjo resno odgovori: »Dovolite, milostljiva gospa, da se okanim kakršnekoli opazke o svojih najbližnjih sorodnikih.«

»Seveda, umeva se samo ob sebi, da bi vam bilo nekoliko težavno presojati rodbinsko srečo svojega brata,« je odvrnila gospa, vidno osramočena po Franjevem hladnem odgovoru. »Želela sem samo, da bi vi z nasprotno trditvijo odbili nepremišljeno in prenagljeno Ervinovo opazko. Pa saj mu ni zameriti te nepremišljenosti,« je nadaljevala z velevažnim glasom; »on je še v onih letih, ko si človek domišljeva, da je zakonska sreča ali nesreča odvisna samo od večjega ali manjšega srčnega nagnjenja. Pa ni tako. K zakonski sreči je treba tudi drugih važnih pogojev, in med temi je izmed najpoglavitejših brez dvojbe imovitost, če se tudi ta resnica ne strinja z zakonikom poetov. Poleg gmotnih stisk in neprilik ljubav kmalu izpuhti, naj reče kdo, kar hoče.«

Franjo je začel razumevati, kam meri gospejino navdušenje za bogastvo. Ozrl se je sumnjivo na Sidonijo, ki je še vedno žarela kakor kuhan rak. Ta rdečica, ki je bila vidna celo pri slabi svetlobi na verandi, je potrdila njegovo slutnjo. Prestrašil se je, videč svoj nevarni položaj. Takoj je sklenil zatreti na mah vse neutemeljene upe, ki se morda goje na njegov račun.

Tedaj je odgovoril z razdraženim glasom: »Ako bi se meni kaj tacega primerilo — toda vem, da se mi ne bode, ker nisem nikoli bil vdan mamonu — postavimo, da bi vzel v zakon žensko, katere ne bi prisrčno ljubil, ne bi bil samo nesrečen, temveč utegnilo bi se celo zgoditi, da bi postal tudi hudoben. In tedaj gorje ubogi soprogi; gotovo ne bi imela prijetnega življenja poleg mene.«

Sidonija, ki je ves čas zadržano sapo in z utripajočim srcem poslušala njegove besede, se je zdaj hlastno obrnila od njega, in čudo, nje vedno žareče lice je mahoma pobledelo.

»Ha, ha, dragi gospod Franjo, kako ste še idealni,« se je smejala Vidmarjeva gospa ter jezno zapirala pahalico. V njenem smehu je bilo nekaj posiljenega, pikrega, da se je Franju zdel, kakor bi bil zaničljiv. »Kako dolgo pa tudi traje ona sentimentalna ljubezen, o kateri vsi zakonski kandidatje obojega spola toliko sanjarijo? Malo časa, verujte mi, da, silno malo! Ljubezen je nestanovitni prijatelj, ki se nam pridruži samo tedaj, ko nam sije solnce zadovoljnosti, denar pa je zvest, stanovit prijatelj, ker nam vselej in vedno olajšuje in olepšuje življenje.«

Bog zna, do katere meje bi bil zašel ta kočljivi razgovor, da ga ni o pravem času pretrgal prihod obeh profesorjev. Počasi sta stopicala životna moža po stopnicah, ki so vodile na verando. V tistem trenutku pa je švignil mimo njiju navzdol Ervin. On se je bil le površno udeležil pogovorov, ki so se razpravljali na verandi. Kaj so njega brigali nauki in nasveti o srečnem ali nesrečnem zakonu; saj se on ni mislil nikoli ženiti. Pač pa ga je skrbelo, zakaj da Feodore tako dolgo ni med njimi. Vedno se je oziral po mnogoštevilnih vrtnih stezicah in drevoredih, razsvetljenih od skrivnostne mesečine, ali ne bi zagledal med njimi vitke Feodorine postave. Vedel je, da se ona kaj rada odteguje družbi; posebno v zadnjem času je kaj pogostoma samotno pohajkovala. In njegovo ostrovidno oko je zapazilo nenadoma med drevjem nekaj svetlega. Željno je upiral svoje sokolje oči v neznan predmet, ki se je naprej pomikal.

Ni se motil. Nenadoma je stopila izza drevoreda Feodorina visokostasna podoba. Po vrtu so stale posamezne vabljive klopi; na eno teh ona sede. Ervin ni zamudil ni trenutka ter se ji je pridružil. —

Feodora ni govorila resnice, ko se je bila odtegnila vsakdanjemu skupnemu pomenkovanju, katero je navadno imela zbrana družba domačinov po večerji na verandi. Za pismo se ni mudilo, napisala bi je bila lahko tudi po dnevi; a gojila je iskreno željo, da bi bivala enkrat pod božjim milim nebom sama s svojimi mislimi in čuvstvi. Če se je tudi po dnevi zdaj pa zdaj otresla moške družbe, vendar ni bila skoro nikoli sama. Gospa Vidmarjeva ali pa Sidonija sta ji bili vedno za petami. A ona si je želela miru, da bi mogla zbrati zmetene misli ter zopet enkrat do dobra premotriti sama sebe. Sama s seboj ni bila zadovoljna; bilo ji je, kakor da preti nesreča nje dušnemu pokoju, nje

domačemu miru. Zavedala pa se je, da to zlo lahko zabrani. Kako? to je hotela premišljevati.

Kročila je dobro uro po zelenih travnikih in njivah okrog doma; naposled pa je utrujena sedla na omenjeno klop, ki je bila streljaj od verande oddaljena.

Kakor tihotapec, in rahlo kakor bi hodil po iglah, se je približeval Ervin klopi, kjer je Feodora premišljevala. Mislil si je, da bode učinek mnogo večji, ako nenadoma stopi pred-njo, nego če bi ga ona že iz dalje zagledala. Tako lepa, tako veličastna, tako nebeška se mu je zdela Feodora v čarobni svetlobi nočne kraljice! Z globokim vzdihom je naznanil svojo prisotnost. Njegov nategnjeni vzdih je res vzdramil Feodoro. Ko je zagledala Ervina, se ji je zmračilo čelo, in nje prva misel je bila, da bi vstala s sedeža in se vrnila k družbi na verando, a nje ponos se je temu protivil. Ervin bi si nje beg gotovo krivo tolmačil in sebi v prid; zatorej je počakala. Z znakom največje nevolje se je ozrla nanj in ga nemo, a smelo pogledala, češ: kaj hočeš od mene?

(Dalje prihodnjič.)

„Socijalist“!

Slika iz delavskega življenja.

Spisal Marijan Savič.

(Konec.)

II.

Ružička je ostal brez dela, brez službe. Kolikor se je trudil, vse je bilo brez uspeha. Povsod so ga odslavljali, včasih z zaničevanjem, včasih pa tudi s strahom.

Strojvodjo je radi tega nepopisno srce bolelo. Ne samo, da ga je mučila skrb noč in dan, kaj bode v bodočnosti, ko jim poidejo prihranjeni novci; tudi brezdelnost sama ga je trpinčila. Saj človeku, ki je vajen, da gre vsaki dan z veselo dušo na delo, ni zlepa kaj hujšega od posedanja in pohajanja brez nade, da se mu kmalu zopet ponudi prilika, ko bode mogel rabiti svoje moči!

No Ružička ni miroval ni sedaj. Neutrudno je hodil od delodajnice do delodajnice, nadejajoč se, da se mu primeri vendar-le še kaj

ugodnega. Ko pa je minil tako že mesec, je začel iskati službe sploh, naj si bi bila tudi netvorničarska, in naj si bi bil tudi zaslužek pičlejši od dosedanjega. Mislil si je: za nekaj časa potrpim — sčasoma se mi že posreči, da pridem zopet na boljše mesto. Pa tudi tega ni dosegel. Zima se je bližala, delavske službe so bile že vse oddane; kjer pa se je katera izpraznila, jih je bilo oglašanih za njo že celo tolpo. — Ružička je hodil tudi k svojim prijateljem, delavcem v različnih tvornicah, ter jih prosil, naj pozvedujejo, kje da je kaj praznega, da ga priporoče. Obljubili so mu vsi in imeli tudi resno voljo, da mu pomagajo, toda službe Ružička vendar-le ni dobil . . .

Tako je mineval že tretji mesec, odkar je bil odpuščen; zima, kruta, ostra zima se je začela. Iz početka je snežilo dan za dnem, potem pa se je zjasnilo, in mraz je pritisnil, da je bilo v toplo zakurjeni sobi za malo časa znova zopet mrzlo.

Ružičkovi pa so začeli okušati trdi, grenki, moreči kruh bede in pomanjkanja. Kar so imeli prihranjenega, so polagoma porabili — začeli so jemati na upanje. Toda tudi to ni moglo trajati dolgo; prodajalec je začel godrnjati, denarja pa od nikoder. Začeli so torej nositi v zastavljalnico vse, česar niso najnujnejše potrebovali, da so se preživili. Zajček, sosed, ki je bil dobil službo pri nekem svojem sorodniku, mu je posojal majhne vsote; drugi tovariši, samci, so se razpršili na vse strani — v mestu ni ostal nihče.

Otrokom je trebalo nove, gorke obleke; zakaj poletenska je bila prelahka, da bi kljubovala rezkemu mrazu. Pa odkod vzeti novce? — Čepeli so okoli železne peči, katero so zakurili le po dvakrat na dan; kadar je postala mrzla, so zlezli v postelj, kjer jih je mati odela do vratu.

Oče in mati pa sta zmrzovala! —

Mali Janko je hodil še vedno v šolo, ki je bila jedva par streljajev od stanovanja oddaljena. Namesto zimske suknjice mu je zavezala mati svojo veliko ruto okoli vratu in prsi. Roditelja sta bila vesela, da je vsaj Janku ves dan toplo v zakurjeni šoli.

Jedli so le po trikrat na dan, pa še tistikrat prav pičlo. Otroci, vajeni, da so dobili i dopoldne, i popoldne kosce kruha, jabolko, ali celo skodelico kave, so sedaj često jokaje tožili, da so lačni. Roditelja sta stradala sama, si odtrgovala, kolikor sta si mogla, da bi potešila otročji jok, ki ju je silil k obupnosti; navzlic temu jim je zrl glad iz oči tako očitno, da ga je moral zapaziti vsakdo.

Ružička ni vedel, kaj bi storil. Svoje črevlje je že povsem raztrgal z večnim tekanjem in letanjem po mestu za službo. Sedaj je

bil pripravljen postati navaden postrežček, navaden dninar, če bi ga le kdo hotel. Poskusil je vse, toda povsod je bilo že prenapolnjeno, ali pa so mu odrekli z istim vedno se ponavljajočim razlogom: »Socijalist ste!«

Nekega dne pa je prijokal Janko domov. Tožil je, da ga strašno zebe, da ga grozno glava boli, kmalu pa zopet, da mu je nepopisno vroče.

Prestrašena roditelja sta ga položila brzo v postelj. »Ljubi Bog, ne hoti, da nastane iz te bolezni kaj hudega!« sta molila tiho v svojem srcu.

»Daj mu še mojo juho, Neža!« je dejal Jan.

»Ne, ne, le izpij svojo, Jan — dam mu jaz svojo,« je odgovorila žena.

»Neža, prosim te — jaz sem mož; krepkejši sem, lažje mi je brez obeda, nego tebi, slabotni ženski!«

»O Jan, kako si dober! — Toda poslušaj me to pot — vidim, da si slab.«

»Ne, nisem, res da nisem, Neža!«

»Saj si tudi včeraj razdelil ves svoj delež med otroke — lačen si, da omedlevaš! — Jan, le pij, sam pij! Danes mu dam jaz . . .«

»Jutri pa zopet jaz . . . dobro.«

In žena, ki je bila takisto, kakor njen soprog, že več dni zapored porazdelila skoro ves svoj delež med deco, si je odtrgala še tisti krožnik juhe in kosec mesa v prid svojemu bolnemu sinčku.

No, njiju skrb, njiju tekmujoča ljubezen je bila kmalu za Janka brez haska. Še tisto prvo noč se je onesvestil in zmešano govoril o šoli, o snegu, o otcu, o Nanki, pa zopet o mrazu in hudi vročini. Lotevala se ga je mrzlica, pa zopet vročica. Nekaj časa se je tresel, kot bi ležal gol med samim ledom, kmalu nato pa se je zopet potil, paril in kahal, kot bi ležal v razbeljeni peči. Poznal ni nikogar, niti mamice.

Bile so to strašne ure, katere sta preživela gladni otec in gladna majka v mrzli, nezakurjeni sobi ob postelji svojega ljubimca.

Neža je ihtela, soprog jo je tolažil in osrčeval, pa njegove oči so bile tudi rosne, in njegove roke, polagajoče mrzle obkladke sinu na žareče čelo, so se tresle.

»Po zdravnika pojdem,« je dejal proti jutru Ružička.

»Da, da, moraš iti . . . morda mu pomore . . . sicer ga izgubiva . . .«

»Mama, mama, zakaj si huda? — saj sem bil priden . . . samo zeblo me je . . . huj! Ta sneg . . . dvakrat sem padel — ah, Nanka,

Nanka, kam si dela moje berilo? — Daj je nazaj! — Ata bodo hudi! — Ata, ata, kako me peče . . . tu v glavi, v prsih . . . ah, Marica, zakaj se smeješ? — Ali se ti nič ne smilim?«

Sinček je govoril skoro nepretrgoma; malo je včasih potihnil, pa znova začel, mahal z rokami okolo sebe, pa kakor nezavesten obležal.

Jedva se je malo zdanilo, že je šel Ružička po zdravnika. Ulice so bile še prazne, le mlekarški vozovi so hiteli po zasneženih ulicah.

Ružička je obstal pred visoko, lepo hišo, na katere vratih je bilo nabitih premnogo majhnih in velikih, črnih, belih in pisanih tablic z napisi. Največja med njimi — bila je črna z rumenimi črkami — je imela napis: *Medicinae et chirurgiae Doctor Samuel Silberstein, ord. od 3—4 popoldne.*

Poleg vrat je bil rumen ročaj, nad njim pa okrogla črna tablica z besedami: »Zvonec k zdravniku S. Silbersteinu.«

Za ta ročaj je poprijel Ružička ter dvakrat krepko potegnil.

Dolgo nobenega odziva.

Še enkrat je potegnil zmrzujoči Ružička ter — čakal. Raztrgana obutal je kaj malo branila mrzli snežnici in ostri sapi skozi luknje; prsti so mu premirali. Stopical je z ene noge na drugo, si pihal v dlani, in naposled je začel tekati pred vrati semtertja. Solze so mu zalile oči, in po vsem životu je drgetal kot šiba na vodi.

Slednjič se je odprlo v prvem nadstropju okence, in skozi nje je pogledala bradata črna glava.

»Kdo je? — Kaj želite?« je vprašala glava.

»Gospod zdravnik, prosim, da mi oprostite, ker prihajam ob tej zgodnji uri — jaz sem Jan Ružička, strojevodja — sin mi je nenadoma opasno obolel — blede se mu — bojim se, da —«

»Ali imate fijakarja? — Ta grozna burja!«

»Ne, gospod zdravnik, nimam ga — ne morem ga plačati — sicer pa nobenega ni —«

»Tako? — Torej peš naj grem z vami ob tem prokletem vremenu, ko ne bi niti svojega psa gonil na ulico! — Kaj li mislite!«

»Gospod doktor — revež sem — otrok mi umira — plačam vas takoj, ko dobim službo . . .«

»Kaj, kaj? — službo? — kaj niste strojevodja v tvornici ‚Löwy in nečaki‘?«

»Ne, gospod zdravnik — odpuščen sem bil brez povoda pred meseci, toda —«

»Oh, oh, torej tako!? — Glej, človek, kaj ste si izmislili! — Jaz sem zdravnik le za delavce firme ‚Löwy in nečaki‘ — vedeli ste to

sami — pa me ste vzbudili in izvlekli iz gorke postelje na ta vražji mraz . . . Boga mi, zaslužite, da vas dam aretirati! — Marš!«

Okno v prvem nadstropju se je gromko zaprlo, in Ružička se je opotekaje odpravil zopet domov.

Srce mu je hotelo počiti. Zaihtel je in začel plakati — plakati, kakor še ni plakal, odkar je bil mladenič in mož.

Torej revež se nikomur ne smili? — Ubožec, radi neusmiljenosti drugih, ki se valjajo v milijonih, tak ubožec ne najde pomoči nikjer? — Njegov otrok naj pogine kot ščene na gnojišču, ker nima novcev, da bi prišel po zdravnika s kočijo — ker nima zlatov, da bi mu kraljevski nagradil ‚muko‘, da je vstal uro prej izpod pernice in se pet minut pomudil ob ležišču trpečega črviča!? —

Ružička se je ustavil mahoma sredi ceste in, iztegnivši roko proti nebu, kjer je bledele mesec in so ugasovale zvezde, je jecljaje in ihteč vzdihnil: »Moj Bog, tu glej pravico, tu glej ljubezen! — Umreti mi mora sinko, ker sem berač — berač — berač!«

Besedo ‚berač‘ je govoril vedno glasneje, dokler je ni v silnem obupu na ves glas zakričal . . .

V istem hipu so prišli izza ogla štirje moški. Baš so odpeli tiho, pridušeno, a lepo, razločno četveroglasno slovensko narodno pesem:

»Sinoči je pa slanica pala
Na zelene travnike,
Je gotovo pomorila
Vse prežlahadne rožice . . .«

Še so čuli Ružičkin krik ‚berač‘ — in takoj utihnil.

Eden izmed četverice pa je pristopil k strojevodji, ki se je že jedva premikal, ter ga nagovoril:

»Prijatelj, vi ste Slovan! — Kaj se jezite? — Ali vas je kdo razžalil? — Povejte, slovenski visokošolci smo.«

»Gospodje, jaz sem Čeh,« je odgovoril Ružička, vesel, da se vsaj kdo pobriga za njegov položaj.

»O, Čeh, Čeh, naš brat!« mu je odgovoril veselo Slovenec. »Živela češko-slovanska vzajemnost!« je pristavila ostala trojica, pa brž enodušno intonirala ter začela zopet tiho, pridušeno, a lepo, razločno četveroglasno peti češko narodno himno:

»Kde domov můj?
Kde domov můj?
Voda hučí po lučinách,
Bory šumi po skalínách . . .
Země česká domov můj!«

In pojoč so vzeli Ružičko v sredo med-se ter šli dalje svojo pot. Tedaj pa je zapazil eden veseljakov, da jih Ružička jedva dohaja.

»No, brate Čeh, te-li bole noge? — Stopaj, stopaj junaško!«

»Gospodje Slovenci,« je dejal Ružička, »ne morem — ne morem; ves sem premrl — jedva čutim prste na nogah v svojih raztrganih črevljih.«

»Kaj zlomka! Vas zebe? Mi pa popevamo, ker nam je gorko v srcu in — želodcu. Kaj ste pa, brate Čeh?«

»Ubog, preziran in zatiran delavec sem, gospodje, kateremu umira doma edinec!« je začel pripovedovati Ružička ter jim kratko povedal vse.

»Ti bore, bore Slovan!« je dejal ginjen oni, ki je Ružičko prvi nagovoril. »Taka je ta kapitalistovska svojat — evo vam ene tožne slike izmed stoterih in stoterih slučajev! In potem se svet še čudi, da se porajajo socijalistične, anarhistične in še druge take prevratne zarote!« — »Gospod Ružička,« se je obrnil do strojevodje z ljubeznivim glasom, »peljite nas na svoj dom! Brat bo bratu izkušal pomoči! — Glejte, baš včeraj sem bil promoviran za doktorja vsega zdravilstva — nocojšnjo noč sem preživel zadnjič v veselem krogu svojih mlajših prijateljev-rojakov — na poti domov smo naleteli — peljite me k svojemu sinku, ki boji moj prvi pacient!«

»O, hvala, hvala vam, gospod doktor!« je izpregovoril ginjeni Ružička; besede sočutnega, prijaznega mledeniča so mu s čudovito milobo prevzele vso dušo. »Da, hitimo, gospodje, hitimo . . . morda ga še rešite!«

Z novimi upi je stopal Ružička čilejši s svojimi znanci, ki so, malo preje veseljaško, brezskrbno popevaje, postali hitro resni. — Vstopili so v Ružičkovo stanovanje.

»Ali si prišel? — Zdravnik?«

»Da, Neža — štirje zdravniki! — Kako je Janku?«

»Slabo, slabo!«

Mladi zdravnik je pristopil s svojimi tovariši k bolniku ter ga začel takoj preiskovati in povpraševati stariše o tem in onem. Ko pa je videl suho, propadlo, šibko telesce dečkovo, je zmajal z glavo.

»Deček je silno slaboten — preslabo ste ga hranili — prehladil se je . . . hm! revček!«

Ko je izpregovoril zdravnik te besede, sta vedela roditelja, da je vsaka nada nespametna. — Jokaje sta se objela ter krčevito jokala.

»Lačen je bil — slabo oblečen — moj Bog — moj Bog!« —

Bledih lic so stali na strani mlajši Slovenci, zroč ta prizor; oči so se jim porosile, in pretreseni v dno srca so se obrnili k vratom. Zdravnik pa je dejal:»

»Stojte, prijatelji! — Okrutnost brezsrčnega kapitalista je kriva te smrtne žrtve . . . Lakota, mraz je povod boleznim in večini smrtnih slučajev v najubornejših delavskih slojih . . . Evo vam slučaja! — Ne pozabite ga, pomnite ga za življenje in svoje delovanje — zlasti ti, jurist Fran!«

Potem pa je segel v svojo listnico ter jo skoro do cela izpraznil.

»Obdržal sem si le za vožnjo do Ljubljane, ondi dobim od svaka na posodo,« je dejal.

Tovariši so ga razumeli.

Drug za drugim so pristopili k mizi in obračali svoje žepe.

»Evo vse!« je rekel jurist Fran; »malo je, a vse« — Tovariša sta ga posnemala.

Potem so se poslovili od obupanih starišev.

»Bog vas blagoslovi, gospodje!« jih je zahvaljevala Neža, zdržema plačoč. — »Bog vam stoterno povrni, gospod doktor!«

Ružička ni izpregovoril niti besedice. Le roke jim je stiskal ter, tiščeč si desno dlan na oči, ihtel in ihtel . . .

Mladi slovenski zdravnik je govoril resnico.

Janku se je bledlo neprenehoma; potem pa je umolknil ter s široko, topo zročimi očmi ležal pri miru, a globoko sopol.

Nikogar ni več poznal. Zaman mu je gladila mamiča razžarjena ličeca ter ga klicala z najljubeznivejšimi besedami; groznica ga je popustila sicer popolnoma, a srce je omagovalo bolj in bolj.

Ko sta se vzbudila zjutraj Nanka in Marica, sta že klečala mati in otec tik Jankove posteljice, na stolu poleg pa je brlela svečica — bratec je umiral. Jokaje sta planila otroka iz posteljic, videč objokane stariše, čudno lice Jankovo ter sluteč, da mu je hudo — hudo.

Brzo ju je oblekla mati; ko sta pristopila k trpečemu bratcu, je baš vzdihnil — zadnjič . . .

III.

Meglen, otožen dan je bil. Sneg se je počasi topil, in ob ulicah, ki so bile obdane z gomilami nakopičenega in še ne odpeljanega snega, so se delale grde, umazane luže.

Iz neke hiše v Hernalsu je stopila moška oseba, noseč na desni rami belo, zanikarno postruženo krsto. Plašno se je ozrla naokoli ter brzih korakov krenila proti hernalskemu pokopališču. Hitro je stopal

mož, izogibaje se ljudem, ki so se radovedno ozirali v njegovo čudno blede, upadlo lice, in je zagazil vsaki hip v ostudno občestno brluzgo...

»Čuden izprevod!« je pripomnil nekdo. »Koga-li nese? — Samomorca? — Nihče ga ne spremlja, niti oče, niti mati . . .«

In vendar se je dotičnik motil

Ubožec, ki je ležal trd in mrzel v oni krstici, je bil dobri, pridni in pohlevni Janko, njegov nosilec pa je bil — njegov oče.

Ružička ni mogel najeti in plačati drugega pogrebca, tudi duhovniku ni mogel izročiti določene pristojbine, da bi prišel na dom blagoslovit truplo sinčkovo — sam ga je moral nesti k večnemu počitku — doma pa je jokala žena z otročičema, ker ni mogla radi siromašne letne obleke z njim . . .

Daleč je hernalsko pokopališče, in težka je postajala krstica, da je moral nosač parkrat počiti ter vzeti breme sedaj na levo, sedaj na desno ramo, brišoč si obilni pot.

Ko je došel do mrtvašnice, je stalo ondi že nekaj ljudi, čakaajočih duhovnika, da blagoslovi truplo in gomilo neke deklice, ki je umrla za nalezljivo boleznijo. Ružička je stopil v mrtvašnico, kjer je dišalo po voščenih svečah in gnilih cvetlicah, ter položil na kamenito mizo svojega Janka. Na mizi poleg je bila lepa, zlato odičena krsta one deklice; na krsti sta ležala dva velika venca iz svežih cvetlic z dolgimi trakovi in zlatimi napisi. Okoli mize pa so stale goreče sveče, debele voščenske — na vsaki strani po tri.

Jankova slabo postružena rakev pa ni imela ni venca, ni cvetke, ni traku, ni napisa in nobene voščenske. —

Ružička se je umaknil na stran ter sedel ondi na stol. Ljudje so vstopili, pokropili dekličino krsto, molili pa se začeli glasno pogovarjati, kako lepa, prijazna deklica je bila Amalija, kako dobro glavico je imela, kako rada je molila; potem so začeli hvaliti vence in napise ter ugibati, koliko stanejo sveče.

Potem so se ozrli na Jankovo krsto.

»Koliko siromaštvo!« je dejala gospa v črni obleki s pajčolanom do tal sezajočim.

»Delavčev sin menda,« je dostavila suha ženska živih, ostrih oči. »Revež bi bil in trpin — bolje je, da ga je rešila smrt!«

»Oh, res je, res je! Kaj je to naše življenje! — Pena — sanje — nič,« je pritrdila okrogla, tolsta žena rdečega, zabuhlega obraza ter sklenila roke.

»Pa niti ene lučice nima revček — oh, ti beda!« je rekla znova ona suha ženska.

»Oh, saj je res, niti ene svečice — to so pač čudni stariši! — Pa seveda, delavci nimajo rahlega srca! — Oh!«

»Tu imam majhen kosček — dober je za ubožčka!« je dejala gospa s pajčalonom in segla v žep, iz katerega je potegnila kosec svečice. Prižgala jo je pri voščenci ter jo postavila pred Jankovo krsto na mizo.

Potem so zopet odšle; Ružička pa je ostal sam v mrtvašnici. Jokal ni, tudi vzdihoval ni; le srepo, topo je strmел pred-se s sklonjeno glavo.

In kaj je mislil? —

Pred dušo so se mu vrstili prizori . . . divni, čarobni, osrečujoči prizori od rojstva Jankovega pa do njegove bolezn; pred dušo so se mu ponovile vse zorne nade, vsi zlati upi, katere je gojil še pred kratkim o svojem pridnem, vrlo nadarjenem sinku — potem pa je po bliskovo prešel vso dobo od tedaj, ko je pribežal domov brez dela pa do danes, ko je zabil s svojo roko zadnji žrebelj v sinovo krsto...

Globok vzdih mu je prodril iz prsi, z obema rokama si je objel glavo in hropeč govoril: »Je-li možno? — je-li resnica vse to?«

Potem pa je nekako otrpnil, ničesar več ni mogel misliti jasno; trmil je v tla in sanjal z odprtimi očmi . . . Niti duhovnika ni čul, ko je vstopil s cerkovnikom v mrtvašnico; ni se brigal za ljudi, ki so stali okoli njega in okoli krst — nepremično je sedel na svojem stolu, glavo med dlanmi držeč in upirajoč oči v tla.

Šele ko mu je potrkal cerkovnik na ramo, pomignivši mu z glavo proti nepostruženi rakvi, se je dvignil, se plaho ozrl po izpredvodnikih ter vzdihnil. Ni vedel, kaj mu je storiti. Tu se je obrnil duhovnik k vratom, dva črno oblečena nosilca s srebrnimi obšitki sta dvignila krsto deključno, tretji pa je pograbil v vsako roko en venec, in ljudstvo je šlo za njimi. Tedaj šele se je spomnil, da mora tudi z njimi. Hitro je torej stopil k rakvi, se sklenil nad-njo ter jo objel z obema rokama. V istem hipu pa se je domislil, da je zadnjič tako blizu svojemu Janku, da mu ga bodo čez malo časa že pokopali tja v globoko jamo, in srce mu je zatrepetalo; vsi živci so mu popustili, in objemajoč krsto, je ležal na-nji ter ihteč hropel — hropel . . .

Sam je bil v mrtvašnici, tišino je motilo le njegovo krčevito, sunkoma se ponavljajoče ihtenje. Iz pokopališke kapelice sem pa se je začulo zvonjenje dveh drobnih glaskov, ki se je lovilo med križi in spomeniki tako slabotno, pa tako milobno, kakor plač dveh sirotk.

To zvonjenje ga je vzbudilo. Slišal je harmonično odgovarjanje pogrebcev na molitev duhovnika in spomnil se je, da je sedaj skrajnji

čas. Poljubil je torej krsto živo, goreče, kakor bi poljubil svojega sinka, ter jo poprijel z desnico.

Malo pozneje je stal poleg sinove jame. Ravno se je približal duhovnik. Tudi nekaj ženskih je šlo za njim, med njimi one, ki so prižgale Janku kosček svečice . . .

Duhovnik je pokropil in blagoslovil jamo, potem je pristopil cerkovnik ter ovil rakov na vsakem koncu z debelo vrvjo . . . Ko se je to zgodilo, je pomignil Ružički, naj prime za konec. — Ružička je to mehanično storil. Ko pa mu je namignil cerkovnik, naj dvigne, je tudi dvignil, in položila sta polagoma rakev v globočino. Takoj nato je začel duhovnik zopet kropiti, kaditi in moliti, sipajoč na rakev z majhno lopato prst, ter glasno govoril: »Iz prsti si ga naredil, s kostmi in kitami si ga sklenil; obudi ga, o Gospod, poslednji dan. Po Jezusu Kristusu, Gospodu našem. Amen.« . . . Nato so začeli ljudje zopet harmonično odgovarjati na duhovnikovo molitev; zatem so vrgli nekateri z lopatico še nekaj prgišč prsti na rakev pa — odšli.

Ružička je sedel na prevrnjen nagrobni kamen ter zrl v napol zakopano gomilo. Videl je dve sivkastorumeni lobanji z velikimi očesnimi in nosnimi luknjami; ena je imela še vse zobe v zgornji čeljusti, druga pa le sprednje tri. Lobanji sta bili obrnjeni tako, da se je zdelo, kakor bi se režali onemu, ki ju je gledal s svojimi krvavordeče obrobjenimi, mrtvimi očmi. Ružička je upiral nepremično svoj pogled v jamo, in v tem hipu se mu je zdela lobanja z vsemi belimi zobmi čim dalje bolj podobna glavici pokojnega Janka. Potem pa je začel sam sebi prigovarjati, da je tako domnevanje noro, nemožno: saj Janko je še cel in lep, ta lobanja pa je sprhnela, prazna, ostudno razjedena . . .

»Da, da, moj Janko je bil lep, pameten fantek — pa ni ga več, ni ga več! Šel je — tja — tja — gori nad zvezde, med angeljce in sedaj že moli, moli za ateja, katerega je tako ljubil, po katerem mu je sedaj — dolg čas . . . Sinko, sinko moj, tudi meni je po tebi — tudi moje oči koprne po tvojem ljubkem, nedolžnem nasmehljaju — tudi moje srce hrepeni po tvoji družbi, po tvojem glasku! Vidiš, Janko, takoj bi šel s teboj; hotel bi leči poleg teh dveh lobanj, da me zakopljejo poleg tebe, da bi bila zopet skupaj srečna tam gori — tam gori —. A mama me kličejo domov, Nanka in Marica sta lačni ter plakata — jaz pa jima nimam dati ni skorjice kruha — ni enega vinarja ne premore več moja listnica! Vidiš Janko, sinoči mi je posodil Zajček goldinar . . . Rekel mi je: ‚To je zadnje, kar ti morem dati — poslej si išči drugod — sam nimam‘. — Tako je dejal Zajček, ki je dober prijatelj, blaga duša. Dolžan sem mu že precej desetakov.

In vidiš, Janko, z darilom Slovencev in Zajčkovim goldinarjem sem ti kupil rakvico, ponižno, kakor si bil ti ponižen, ko si še živel, uborno, kakor smo mi uborni — kupil sem ti to-le jamico, da v njej počivaš mirno in varno, pa duhovnika in cerkovnika sem plačal — mrtvaškemu ogledniku sem ostal še dolžan —. Sam sem te moral nesti, Janko, na to pokopališče; — pa saj sem te rad, tako rad nesel, kot sem te rad pestoval in prenašal, ko si bil še majhen, kodrolas poni-glavček! Bila sva zadnjič skupaj drug pri drugem! — Sedaj pa se morava ločiti, Janko! Ne boj se — še često te pridem obiskat, pa mama, Nanka in Marica . . . Z Bogom, Janko! — Do svidenja!«

Vstal je raz kamen in pošiljal z roko poljube v gomilo . . .

Zmračilo se je bilo med tem; nič več ni mogel razločiti lobanj v temni jami, samo oni beli, lepi zobje so se še svetili. —

Ružička je šel počasi, opotekaje se domov. Glava se mu je povešala globoko na prsi. Slabosti so ga izpreletavale — lačen je bil in zeblo ga je.

Burja je začela briti; megla je bila izginila, nebo pa se je zjasnilo.

Po ulicah so že užigali plinove svetilke.

Ružička se je priplazil do doma. Ko pa je odprl vrata v svoje stanovanje, mu je zadonel na uho trojen jok.

»Ata — lačna!« je vpila Nanka.

»Ata — zebe!« je tožila Marica!

»Lačna — lačna — kruha, mama!« je prosila venomer Nanka.

Strahoma, obupno se je ozrla žena v soproga; Ružička pa je skomizgnil z ramo ter še globlje sklonil glavo.

Otroka sta ležala v isti postelji, poleg njiju pa je sedela Neža, zavita v različne cape.

Ružička je obstal bled in prepadel sredi sobe, tiščeč obe pesti za hlače. Obleka njegova je bila že raztrgaña in razcefrana — iz levega črevlja mu je gledala slama . . .

Burja je ropotala z oknicami, zaganjaje se vanje z vso silo. Zunaj je bilo zopet ledeno mrzlo.

»Jan, otroka nama zmrzneta in lakote pogineta,« je izpregovorila črez nekaj hipov zopet Neža. »Zakuri!«

Ružička jo je čudno pogledal, a sledeč njenim očem, zgrabil stol ter ga začel lomiti. Potem je zakuril.

Ostala sta samo še stol in miza, pa dve postelji.

Za malo hipov pa je dejal: »Premalo je — peč je čisto mrzla, in burja se lovi po-nji.«

Zlomil je še zadnji stol ter ga nesel v peč.

Kmalu se je začela širiti po sobi prijetna gorkota; otroka sta nehala ječati, da ju zebe, a tožila še vedno, da sta lačna.

Ružička je stal s hrbtom prislonec poleg peči ter si grel premrle ude.

»Kdaj sta jedla otroka?« je vprašal ženo.

»Davi sem jima dala skodelico kave,« je odgovorila.

»Kje si jo dobila?«

»Naprosila sem Zajčko.«

»Kaj je rekla?«

»Nevoljna je bila — dejala je, da je tega večnega beračenja že sita, in da bi bilo že čas . . .«

Žena je začela znova ihteti.

»In prodajalec? — Ti-li nič več ne upa? — Včasih smo mu bili dobri kupci.«

»Ne, nič več — danes sem bila zopet dvakrat pri njem. Zapodil me je — dejal je, da nas pojde jutri tožit —«

Zakonska sta omolknila.

»Mama — kruha, lačna!« se je oglasila Marica.

»Počakaj, Marica, počakaj — kmalu ga dobiš — zaspančkaj malo!« jo je tolažila mati.

Otrok je zopet utihnil.

»In še nekaj, Jan!« je začela znova Neža. »Hišnik je bil prej tu.«

»Hišnik? — Kaj je hotel?«

»Že pred tednom bi bili morali plačati stanarino; dejal je, da sme čakati samo še do jutri opoldne —.«

»In potem?«

»Potem nas postavijo na cesto!«

»Ah!« —

In zopet sta molčala. Gorkota pa je začela pojemati. Ružička je prevrnil mizo ter ji odlomil noge in šel kurit.

Ko je bil zanetil, je vprašala ravno zopet Nanka: »Ali imate že kruha, mama? — Zakaj ga ne gre kupit ata? — Oh, tako sem lačna!«

»Mama — lačna, lačna!« se je oglasila še Marica, in otroka sta začela glasno, neutешljivo jokati.

»Neža, leč pojdi . . . jaz grem iskat . . . morda dobim kaj!«

Ružička je zapustil sobo, žena pa je legla poleg otrok ter ju tolažila.

Močna, ledena burja je brila po ulicah. Le poredkoma je srečal Ružička človeka, ki je tekal domov na gorko.

Ružička se je ustavil na oglu hiše ter čakal. Ko je prišel mimo visok gospod v težki, s kožuho vino podšiti suknji in z zlatim nanosnikom, se je odkril Ružička ter ga prosil:

»Gospod, par novcev . . . kruha kupim . . .«

Niti ozrl se ni nanj.

In prišel je drugi. Z levico je držal za cilindar, da mu ga ne odnese burja, desnico pa je držal v širokem haveloku.

»Gospod, lepo prosim . . . otroke imam . . .«

»Vrag te nesi! — V taki burji! — Beračenje je sploh prepo-vedano . . . pazite se policija!«

In tekel je dalje svojo pot.

Prišel je tretji mimo. Zopet ga je naprosil miloščine od mraza drgetajoči delavec.

»Kaj? tako mlad, pa berači? — Sram vas bodi! — Pijanec ste menda.«

In brzil je dalje svojo pot.

Ružička je naprosil še četrtega, petega — naprosil jih je še mnogo — dobil pa ni ne beliča. Nič več ni mogel vzdržati krutega mraza; tresel se je, zobje so mu šklepetali — vlekel se je domov . . .

Priplazivši se do vrat svojega stanovanja, je poslušal. Globoko, enakomerno dihanje je čul . . . Spe . . . Tiho je odprl vrata ter stopil v sobo. Videl je ležati ženo vznak; na vsaki strani je ležal otrok . . . z rokami ju je tiščala na svoje prsi ter ju grela . . .

Dolgo jih je gledal Ružička; solze so mu kapale na tla, in tiho je vzdihoval.

Potem pa je segel varno po dva velika železna lonca in šel iz sobe . . . Vrnivši se z loncema, ju je postavil tik postelj.

Bila sta polna žarečega oglja . . .

Ko je izvršil to, je stopil še zadnjič k svoji ženi in k svojima otrokama . . . Prekrižal jih je zapored in na lahko poljubil . . .

Potem se je zaril v svojo postelj ter začel moliti . . .

*

Naslednjega dne je prišel zopet hišnik terjat dolžno stanarino. Ne da bi potrkal, je stopil ogorčen v sobo; dušič puh ga je vrgel nazaj . . .

Na posteljah so ležali štirje mrtveci . . . Večerni velikokapitalistični listi pa so prinesli vsi isto notico, ki se je glasila:

(Samomor ali nesreča?) Socijalist Ružička, katerega je pred meseci radi nevarnega hujskanja odslovila firma »Löwy in nečaki«, se je nocojšnjo noč s svojo ženo in dvema otrokoma vred za-đušil z ogljenim plinom' . . .

Kameneni dež.

Spisal dr. Simon Šubic.

Zvezdami okrašeno nebo in njegove različno razdeljene lučice nam bude s prijaznim svojim migljanjem tem rahlejšje čute v prsih, čim bolj razburjeno nam je srce od posvetne žalosti in bede. Oči naše so tista vrata, skozi katera prihajajo zvezdne lučice v naše prsi ter prinašajo naši duši neugasljive vire skrivnostne tolažbe.

Že od mladih nog se nam je prikupil pogled jasnega zvezdnatega ponočnega neba in nam zasadil v dušo neusahljive kali otročjega zupanja do vsemogočnega bitja božjega. Še v poznih letih, ko smo se že davno ootresli vsake mladeniške domišljivosti, se nam zdi, kakor da bi gledali z neba na nas stari zvesti prijatelji in nas spremljevali na posvetni poti življenja. Nikdar nam ne usahne ta vir miru in rajskega dušnega čutja, kadarkoli ogledujemo nebo, obsejano s tolikanj različnimi krdeli. Kaj čuda, da so stara ljudstva iskala na zvezdnem nebu voditeljev svoje usode!

Po zimi, v mrzlih nočeh, ko so tla pogrjnena z belim sneženim prtom, posutim z leskečimi biseri, se nam na videz približujejo tudi zvezdice na nebu, bolj čisto ko je ozračje. In kakor da bi nas pozdravljale zvezde, ne migljajo samo od daleč, ampak se odtrgajo z neba ter se poganjajo curkoma proti zemlji — zvezde se utrinjajo.

Utrinjalka potegne po nebu za seboj žarečo pot.

Od kod prihaja, kaj je in kam leti?

Vprašanja in odgovora o tem se ogiblje preprosti človek, domišljujoč si natihoma, da je videl leteti dušo umrlega človeka v nebesa.

Take in druge ognjene prikazni v ozračju naše zemlje se imenujejo meteori, t. j. utrinjalke, pa tudi svetle krogle, ognjene metle i. dr. Kadar pade bodisi katerokoli takih trupel z neba na zemljo, se vdere v tla, in dostikrat se najde tam kamen, ki je včasih železni rudi podoben. V znamenje, da je iz zraka padel, se imenuje ta kamen aerolit.

Kinezi, ki so izmed najstarejših nam znanih ljudstev, ki so beležili že več tisoč let pred Kristovim rojstvom pota in mrakove solnca in lune, so nam ohranili tudi najstarejše zapisnike tedanjih aerolitov. Iz starodavnih predzgodovinskih časov pripoveduje mongolska ljudska

povest, da je blizu izvirka rumenega potoka padla z neba na tla črna, štirideset črevljev visoka skala.

V prvih bolj znanih zgodovinskih časih je padel okoli Sokratovega rojstnega leta (okoli l. 470. pr. Kr.) na Grškem silno velik aerolit pri Egos Potamih. Sporočila govore, da je bil velik za dva mlinska kamena. Modrijan Anaksagora iz Klacomen je bil dvaintrideset let star, ko se je pripetil ta znameniti prirodni dogodek. Dosti star je bil točej, da je mirno presojeval to, kar uči padeč tega aerolita. Premišljuje o njem, je prišel do sklepa, da zvezde niso družega kot kosovi, kateri so se odtrgali od zemlje zaradi silovitega njenega vrtenja. Vse nebo, pravi Anaksagora, je polno kamena! Kamenene tvarine se, po nebu leteč, vnamejo ob ognjenem »etru« ter odsevajo proti zemlji etrovo luč. — Nižje, nego plava luna, toda še med luno in zemljo, pravi Anaksagora, se giblje velika množica drugih temnih trupel, od katerih utegne tudi otemneti luna.

V tistih časih je po misli tedanjih učenjakov zemlja stala sredi sveta in zavzemala tisti prostor, katerega zavzema po Kopernikovi osnovi v istini solnce. Ako pa postavimo v zgornjem premišljevanju Anaksagorovem besedo solnce namesto zemlje, se pa glasi njegovo spoznanje skoro prav tako, kakor se glasi Kantova in Laplaceva teorija o izviru planetov in solnca. Tedaj se spodobi grškemu modrijanu prvenstvo glede osnove, ki je dandanes v veljavi glede našega osolnčja!

Še bolj natanko in pod mogočnim vtiskom silne aerolitne padavine je razlagal Diogen iz Apolonije to prikazen tako-le: »Razen vidnih zvezd se gibljejo tudi temne in nevidne kamenene tvarine, izmed katerih pade včasih ta ali oni kos na zemljo ter ugasne. Saj tako se je zgodilo pri padcu kamenene zvezde pri Egos Potamih.«

Vendar je še celih dvetisoč let in čez trajal prepir med učenjaki v akademijah, ali so aerolitje zemeljskega ali planetnega izvora. Šele celih triindvajset stoletij potem, ko je padel oni velikanski aerolit v Traciji, je prenehala tista dvomba, ko je namreč Biot natančno preiskal tisti aerolit, kateri je padel 26. septembra l. 1803. na Francoskem v okraju l'Ornskem pri Aigletu.

Pri lepem vremenu se je naredila na obnebjju samotna majhna meglica; bila je temna in je stala skoraj na miru. Kar se zasliši iz nje ropotanje in pokanje, katero je trajalo kakih 5 minut ali še dalje. Slišalo se je po pokanju tudi donenje, kakor se sliši v daljnjih hri-

bovskih krajih odmev vojaškega streljanja in bobnanja, prihajajočega z daljnje ravni. — Ko se je megla razpočila, se je pokazala iz nje velika ognjena krogla, in popadalo je mnogo kamenja na zemljo. Največji kamen je tehtal dobrih sedemnajst funtov.

Posrečilo se je Biotu, da je prišel na lice mesta takoj po padcu, ko je bilo aerolitno ali nebeško kamenje še tako razgreto, da je soperica puhtela iz njega, dasi ni bilo razbeljeno do rdečega.

Skoraj tristo let preje se je dogodila na Laškem pri Kremi in ob reki Adi aerolitna padavina, katero je popisal Peter Martir. Bilo je 4. dan meseca septembra l. 1511. Okoli poldneva je stopila temna meglica na jasnem nebu pred sonce, da se je skoraj popolnoma stemnilo. Kar je pričelo bobneti in bučati v ozračju, in kmalu se je dvignila iz temine svetla krogla z gorečim repom. Od te goreče krogle in metle je bilo vse naokoli tako razsvetljeno, da so prebivalci v Bergamu vso okolico kremsko natanko razločevali, dasi je bilo sonce otemnelo kakor pri solnčnem mraku.

Veliko aerolitov ali svetovnega kamenja je popadalo iz imenovane temne megle posebno takrat, ko se je pokazala svetla krogla. Kamenje je ubilo več ovac in ptičev. — Nekateri trdijo celo, da je aerolit nekega meniha ubil.

Kardanas pravi, da je nad tisoč in dve sto aerolitov tačas padlo z neba na zemljo, katerih je najtežji tehtal stoindvajset funtov. Nadalje pripoveduje, da so zaradi silne imenitnosti te dogodbe poslali z Laškega na Špansko enega teh nebeških kamenov in sicer Angieri. Angiera je šel s tem aerolitom k dvoru ter ga pokazal kralju Ferdinandu Katoliškemu vpricho slovečega vojvode Gonzala de Kordova.

Začudenje, kaj da vzdržuje težka trupla v zraku, je izrazil Kardanas s tem besedami: „ . . . ut mirum sit, tantam molem in aëre sustineri potuisse.“

Dolgo časa niso mogli naravoznanci razločiti natančno, ali padajo aeroliti z utrinjalkami vred ali z ognjenimi krogli. Nekaj vzgledov nam bode pomagalo pri tem vprašanju.

Leta 1790. dne 24. junija je padlo več aerolitov pri Barbotanu na Francoskem (departement des Landes). Prikazala se je najpoprej tako imenovana meteorna sivkasta meglica. Iz te se je prikazala ognjena krogla, in takoj za njo je popadalo več kamenja z neba. Enake so bile prikazni pri aerolitnem dežju v Indiji pri mestu Benaresu dne 13. decembra l. 1798. — Kameneni dež pri Aigletu, katerega je Biot tako natanko opazoval, se je tudi pojavil iz meteorne meglice z veliko ognjeno kroglo.

Pri vasi Luce na Francoskem, dve milj od Šartra proti zahodu, so videli dne 13. septembra l. 1768. ob pol petih popoldne na nebu temnikasto meteorno meglo. Kar se je začul iz nje pok, kakor da bi bil ustrelil s topom; v zraku se je zaslišalo tisto lovcem dobro znano žvižganje, ki spremlja iz puške izstreljeno svinčeno kroglico; toda to žvižganje je provzročeval padajoči črni kamen. Njegova teža je znašala sedem funtov in pol; vroč je bil tako, da ga ni bilo moči prijati. Luči pri tej prikazni ni bilo videti nobene.

Pri utrinjalkah, katere so padale v Tuluzi dne 10. aprila l. 1812. in v Utrehtu dne 23. avgusta l. 1812., so ogledovalci videli, kako se je pokazala najpopreje svetla točka, iz katere je nastala lepa zvezda, in zvezda se je hitro izpremenila v ognjeno kroglo, katera je bila velika kakor luna.

Leta 1835. dne 13. novembra je goreč meteor — ali je bila utrinjalka ali ognjena krogla, tega ne vedo povedati — zažgal slamnate strehe v občini belmontski na Francoskem.

Enak požar je provzročila ognjena krogla, ki se je dne 22. marcija l. 1846. ob treh popoldne razpočila nad francosko občino St. Paul pri Bagnère de Luchon.

Leta 1822. dne 9. junija pa je padel pri Angersu aerolit iz krasne utrinjalke, katero so natanko ogledovali pri Poitiersu.

Med tistimi meteori, kateri so padali zelo gосто leta 1799. in 1833., je bilo videti mnogo ognjenih krogel med neštevilnimi utrinjalkami. — Pri vsem tem pa le še ni bilo moči natančno presoditi, je li kak bistven razloček med ognjenimi krogli in med utrinjalkami; kvečjemu so trdili to, da se utrinjalke redno v nekih časih prikazujejo, ognjene krogle pa brez nobenega reda.

Vendar se drži veliko učenjakov te misli, da aerolitje ne padajo iz utrinjalk, ampak iz ognjenih krogel. — Aleksander Humboldt, ki je imel priliko na svojem potovanju posebno v Ameriki ogledovati velike množice svetlih meteorov, vsaj v prvih svojih poročilih ni poznal bistvenega razločka med utrinjalkami in ognjenimi krogli. On pravi: »Ognjene krogle skoraj gotovo niso družega nego zvezde, katere se utrnejo, razpočijo ter narastejo do velikosti meseca in provzročijo silno svetlobo. Je pa tudi velika množica tako majhnih meteorov, da je njih proga videti, kakor da bi potegnil kdo ognjeno nitko po nebu; taki meteori so posebno v bolj jasnem podnebjju, kjer je zrak bolj čist, često ponavljajo s prelepimi barvami.

(Dalje prihodnjič.)

Carigrad.

Spisal Simon Rutar.

(Konec.)

Vsaki petek popoldne si lahko ogledamo tudi »plešoče derviše« v Peri, v začetku glavne ulice, kjer imajo svoj samostan. V plesni dvorani je po zidu obešenih vse polno instrumentov. Za gledalce —bakšiš je glavna stvar! — je poseben, ograjen prostor. Derviši so oblečeni v dolge bele haljine; zasebniki se lahko udeleže ceremonije v svoji obleki. Najprej gredo derviši trikrat okoli plesišča in se priklonijo pred sedežem svojega predstojnika, ki se nahaja nasproti vhodu. Potem pa se začno posamezni vrteti okoli svoje osi in dalje sukati okoli plesišča z raztegnjenimi rokami, tako da je desna dlan navzgor, leva pa navzdol obrnjena. Pravijo, da s tem posnemajo tekanje planetov okoli solнца. Sredi plesišča čepi derviš, ki jim igra na gosli takt in kima z glavo. Pri tem vrtenju se zelo utrudijo in strahovito spote, tako da srage kar od njih teko. Vendar pa je ta ceremonija popolnoma dostojna in slovesna.

Vse drugače se ponašajo »tuleči derviši« v Skutariju, katere je mogoče vsaki četrtek opazovati. Nahajajo se v precej strmi ulici, ki vodi k svetovno znanemu pokopališču. Ker čakajo, da bi se zbralo čim več gledalcev, in da bi bil »bakšiš« čim obilnejši, zato preide cela ura, predno dajo znamenje za začetek. Za gledalce so posebne galerije pripravljene. Sprednja stena je okrašena s preprogami, orožjem, činelami, tamburicami i. t. d. Derviši prihajajo počasi iz ospredja in se postavijo zadaj v eno vrsto z obrazom proti Meki. Na levem krilu se ustopi dostojanstveno njih prednjik z lepo, polno brado; drugi dvanajsteri so kaj različnih obrazov in nošenj; nekateri so le v širokih gačah, in med njimi so tudi Arabci. Dva mlada pevca s sonornim glasom počepneta sredi sobe na preproge. Tudi tukaj opaziš privatne osebe, ki se od strani udeležujejo derviške pobožnosti; nekateri prihajajo celo s ščipačo na nosu.

Ob $\frac{3}{4}$ se je ob mojem posetu začela ceremonija in je trajala do $\frac{1}{2}$. Najpoprej so zažgali kadilo, da je prijetno zadišalo po vsej sobi. Potem so začeli kričeč peti »allah-il-allah«, od levega krila pričnši drug za drugim, z zaprtimi očmi, vedno močnejše in močnejše. Pri tem pregibljejo glavo na levo in na desno, pa tudi naprej in nazaj.

Pote se pri tem neizrečeno in si vedno brišejo obraz. Kmalu začno tudi obleko raz sebe metati — čudo, koliko imajo v vročem času obleke na sebi! Slečeno obleko sprejema mežnar in jo sklada ob strani. Črez nekoliko časa malo prenehajo, kakor bi se hoteli odpočiti. Nekateri gredo tudi ven in poljubijo mimogrede roko svojemu predstojniku.

Pozneje se povrnejo in z njimi tudi nekaj mladih novincev, ki se pa leno kretajo; eden izmed njih se je celo smejal. Potem nadaljujejo petje, ki je podobno našim litanijam ali pa lamentacijam v velikem tednu. Pri tem se razumejo pridevki: »el gazi, el geme, el medže« i. t. d., ki nehajo s »selim allah!« Gibanje z životom postaje vedno hitrejše, pri nekaterih celo konvulzivno. Potem snamejo pokrivala, jih poljubijo in nataknejo nekakšne bele kape. Vedno bolj se začno potiti in obleko odlagati; marsikateri umolkne in le mehanično posnema gibanje drugih. Sredi sobe pojo sedaj štirje naprej. Kar začno drviši z nogami teptati in s prsti pokati kričeč: »haj-lau, haj-lau, lau-lau!« in to ponavljajo, dokler jim ne zmanjka sape in ne postanejo popolnoma hripavi. Zlasti divje se je vedel črnc sredi kora, ki je vedno tulil: »jaj-la, hej-la-la!« Nazadnje začno vsi ihteti in grgrati s hripavim glasom: »hej-la-la, jaú-jaú, lau-lau!« Pot jih popolnoma zaliva, tako da se ti reveži človeku kar smilijo. Ko vsi upehani naposled popolnoma umolknejo, pojo predpevci še vedno dalje svoj: »Oman, oman!« Potem začno ti zadnji vzdihovati, ihteti in jokati, a ženske v ložah jim pomagajo. Med tem se nekateri derviši zopet opomorejo in začno tu pa tam znova tuliti in se zibati. Toda to ne traja dolgo, in vse obmolkne.

Med tem prineso ženske majhne otroke raznega spola in jih polože pred sprednjo steno na trebuh, družega poleg družega. Predstojnik, ki se nikakor ni upehal, ker je bil poprej iz vrste stopil, si sezuje črevlje in začne prav rahlo in previdno malim po hrbtu stopati. Ali rabi pri tem kak skriven pripomoček, mi ni znano; to pa vem, da ni nobeden otrok zaječal, niti dal glasu od sebe. Pravijo, da to stopanje predstojnikovo ozdravi otroke vseh bolezni ali pa jih varuje novih. Kaj ne da, čudna navada to ?

Nekoliko dalje nad samostanom dervišev je velikansko pokopališče skutarsko, največje na celem svetu. Mohamedanska pokopališča so pravzaprav javni nasadi, podobni cipresnim gajem, med katerimi se razprostirajo gosti poti na vse strani. Ti nasadi niso ni kraj miru, ni kraj žalosti: mohamedanec kadí po njih svoj »čibuk«, leže, ako ga spanec premaga, pod nagrobni kamen in zaspi blizu svoje

mrtve drage. Tudi piknike napravljajo mohamedanci na svojih pokopališčih. Mnoge ciprese so tako stare, da je njih deblo že otlo, in da se reveži o slabem vremenu vanje zatekajo. Turki se dajejo zato tako radi na skutarskem pokopališču k zadnjemu počitku polagati, ker so v srcu prepričani, da kristjani Turke iz Evrope preženo, in oni nečejo niti po smrti med »džavri« počivati.

Turška pokopališča s pokončnimi, vitkimi nadgrobnimi kameni se nahajajo tudi med hišami v Štambulu, v Peri in po drugih predmestjih. Eno najlepših takih pokopališč z mnogimi mavzoleji se nahaja v predmestju Ejub, na severni strani Štambula. Tam je baje pokopan Mohamedov sobojevnik, in v tamošnji mošeji si opaše vsaki novi sultan svoj meč; zato je vsakemu mohamedancu strogo prepovedano vanjo stopiti, in sploh vsakemu svetujejo, naj gre tam skozi čisto mirno in pasivno. Ob cesti se vidijo v Ejubu lepi nadgrobnji spomeniki. Kameni so popisani z vzbočeno in pobarvano arabsko pisavo. Na moških grobih se vidijo ali fesi, ali turbani, na ženskih pa navadno kaka rastlina, vrtnica ali vinska trta; če je na rastlini tudi sad izklesan, pomeni to, da je imela dotičnica svoj zarod. Poleg vsacega kamena je izdolbena tudi majhna četverooglata rupa, v kateri se nabira izpodnebna voda, da jo prihajajo čebele in ptice pit ter tako »pokojnike obiskavat.«

Ne pozabimo tudi avstrijskih prosvetnih zavodov! — V glavni ulici perski, nad avstroogrskim konzulatom, je farna cerkev oo. kapucinov. Ob nedeljah in praznikih je polna, zlasti mladih zija. V konzulatskem poslopu je tudi avstrijska ljudska šola, v kateri poučujejo nemški, italijanski in tudi — madjarski! Nadzornik avstrijskih šol v Carigradu je g. Gjuro Klarić. Druga nemška šola s sirotiščem za dečke in deklice je v samostanu sv. Jurja v Galati, kjer so nastanjeni lazaristi in sestre usmiljenke. Tu imajo tudi bolnišnico za bolne na očeh, in lani (1895) so odprli v tem zavodu celo gimnazijske razrede. Avstrija vzdržuje tudi šoli v Dolmabagče in Bojukdere, kjer je naseljenih mnogo naših delavcev, zlasti steklarjev. Tudi »alliance israelite« ima svojo ljudsko šolo z nemškim učnim jezikom, ki je pod avstrijskim pokroviteljstvom.

Katoličani uživajo sedaj popolno versko svobodo v Carigradu. To nam dokazuje zlasti velikanska procesija sv. rešnjega telesa. Gotovo je to čuden prizor, če se vidi v Carigradu, v prestolnici kalifovi, (seveda le v Peri in Galati) velikanska katoliška procesija z zvonjenjem in petjem, ki se pomika po ulicah, okrašenih z zastavami in cveticami, spremljevana od turških orožnikov in vojakov, ki skrbe za

red in varnost. Na praznik hodita procesiji iz St. Benoita v Galati in St. Marije v Peri, naslednjo nedeljo pa iz St. Petra v Galati. Ta je največja in najveličastnejša. Velikanska množica jo spremlja, bodisi kot gledalci, ali kot pobožni udeleženci. Na širših prostorih so nastavljene turške žene, španski židje, Arabci, Grki, Armenci i. t. d. s svojimi rodovinami, ki nestrpno čakajo, »kdaj pojde mimo Bog kristjanov«. Tudi nekatoliške hiše dotičnih ulic so vse z zastavami in venci okrašene. Celo požarna straža na galatskem stolpu posoja svoje signalne zastavice za okrasitev bližnjih hiš. Z mnogih balkonov in oken sipljejo cvetlice, listje in akacijevo cvetje na zastave, baldahine, belo oblečene deklice i. t. d. Nikomur ne pride na misel, da bi te izprevide motil.

Marcija meseca l. 1895. so ustanovili v Carigradu »ruski arheološki institut«, ki naj podpira ruske učenjake pri njih raziskavanju zgodovinskih in umetniških starin po Turškem, Grškem, Mali Aziji in sploh po vseh krajih, po katerih je nekdanj zapovedovala bizantinska oblast.

Naposled še malo statistike. Pravi Carigrad šteje okoli 640.000 prebivalcev (Štambul 400.000, Pera-Galata 240.000). Vrh tega štejejo še kraji ob B osporu na evropski strani okoli 100.000, Skutari in kraji na azijski strani pa 150.000, vsega vkup torej okoli 900.000 prebivalcev. Natančnejših podatkov ni mogoče navesti, ker na Turškem prebivalcev ne štejejo, nego le cenijo. Vseh hiš je okoli 72.000, mošej 2441, cerkva 112, sinagog 36, mohamedanskih samostahov 260, kopaljšč 170 ter več nego 11.000 vrtov in javnih prostorov.

Šol je vseh 733, med njimi 177 »medres« t. j. mohamedanskih verskih učilišč, kjer vzgajajo »uleme« t. j. pismouke; navadni turški učenci se imenujejo »softa«. Vrh tega imajo Osmani še svojo vojno šolo, mornarsko, medicinsko, pravniško, inženirsko, rudarsko in gozdarsko šolo. Mnogo je elementarnih, deških in dekliških šol, kjer poučujejo deco brezplačno v čitanju, pisanju in računanju. Javnih knjižnic je 45, v katerih hranijo mnogo krasnih rokopisov korana. V Carigradu izhaja v raznih jezikih okoli 40 listov. Za zabavo skrbi mnogo pripovedovalcev pravljic in pripovedk. Drugi gledajo rajši inarjonete, poslušajo robate šale, ali pa se vozijo na izprehod po morju. Skratka: v Carigradu je čisto drugačno življenje, kakor po drugih evropskih mestih. Vsakdo bode popolnoma zadovoljen, če si je bode mogel sam ogledati in izkusiti.

LISTEK.

Zabavna knjižnica. Založila in na svetlo dala „Slovenska Matica“. IX. zvezek: Temni oblaki. Povest. Spisal Dobrávec. Čolnarji in brodniki na Ljubljani in Savi. Spisal Ivan Vrhovec.

Upoštevalo v vseh slovenskih listih izražene želje po leposlovnih in poljudnoznanstvenih spisih, je izdal Matičin odbor letos kar troje knjig leposlovno-znanstvene vsebine. Izvestno so vsi Matičini člani za to odboru prav hvaležni ter žele z nami vred, da bi slavni odbor vztrajal v tej smeri; potem se gotovo poveča Matičarjev število, ki za slovensko razumništvo dandanes še nikakor ni častno. Mnogo so pa krivi nezanimanju naše inteligencije za „Matico“ tudi nespretni in brezbrizni poverjeniki, ki menijo, da se jim ni treba ni ganiti, češ, saj „delam“ zastoj! Navdušujoče besede o pravem času nima, resnega opazovanja in drezanja ne ume večina teh gospodov; zato pa imamo med seboj še mnogo mnogo ljudi, ki za Matičine knjige niti ne vedo. Koliko bi se dalo pridobiti n. pr. še ženskih članov po slovenskih vaseh, trgih in mestih! Ako bi se naročile enkrat, ostale bi izvestno Matice stalne prijateljice; saj malenkost dveh goldinarjev na leto ne spravi nikogar v zadrego. Predlagamo torej, da izkuša Matičin odbor pridobiti za isti kraj ali okraj po več poverjenikov, ki se bodo, občujoč v različnih krogih in slojih, podpirali. Zlasti učitelji in mlajši duhovniki doslej nikakor niso storili za Matico vsega onega, kar bi bili mogli. Očitati seveda ne smemo nikomur nič, a spominjamo jih le že premnogokrat citiranega verza Gregorčičevega: Ne samo, kar veleva ti stan, kar more, to mož je storiti dolžan! To smo omenili mimogrede.

Kolikor pa smo letos zadovoljni z množino beletrističnih spisov naše „Maticе“, toliko manj smo veseli — z njih kakovostjo. Odbor je zašel iz ene zagate v drugo; niti zameriti mu ne smemo tega v očigled veliki leposlovni suši slovenski. Hoteč ugoditi zahtevi članov, je pobral menda odbor brez posebne kritike skoro vse, kar se mu je ponudilo, da je le mogel napolniti zevajoče strani dveh praznih knjig. Le tako si moremo razlagati, da je zašla v „Zabavno knjižnico“ n. pr. Dobrávčeva povest „Temni oblaki“, katera ne zasluži nič drugega, nego — temo koša. Ako bi bil urednik tega IX. zvezka rabil prav pridno in obilno svoj rdeči svinčnik, potem bi bili dobili vsaj nekaj kolikor toliko dostojnega; ker pa je pustil menda vse na miru, pa so „Temni oblaki“ brez ugovora najslabši spis, ki je zagledal dan v letošnjih Matičinih knjigah. V 12. št. lanskega „Lj. Zvona“ smo pohvalili Dobrávčevo pisateljsko marljivost, letos pa si usojamo trditi, da je morda pretirana plodovitost vzrok plitvosti in ničnosti tega njegovega spisa. Vso svojo trpko, tačas le rahlo izraženo grajo o Dobrávčevem „Smodinu“ bi morali tu le še pohujšati. Pisatelj v „Temnih oblakih“ ni samo nič napredoval, nego nazadoval. Dvomimo, da pisatelj najde med Slovenci človeka, ki bi mogel to njegovo naivno, zmešano in nezanimivo kriminalno povest čitati zdržema ali pa celo dvakrat. Enkrat, pa nikdar več ne bo čitana, ali pa še enkrat do konca ne!

Napisali smo si cel kup opazk o tem delu, a smilijo se nam čitatelji, da bi jih mučili z Dobrávčevimi — duhovitostmi. Konfuzno pa praznotno

dejanje je prenasličeno z modrovanjem, refleksijami, aforizmi, opomini, vzdihni in pobožnimi izreki, ki se zde Dobrávcu menda ali silno pametni ali pa — poetični. Iz množice takih poetično-duhovitih vzdihov naj navedemo le tega-le: »O, ko bi mogel človek umeti tajno šepetanje bistrih valov, ko bi umel njih življenje! Da, umeš ga človek — na perotih poezije. Kako bi ti mogla biti tukaj poezija neumljiva?« — Iz kope neslanosti n. pr. to-le: Zaljubljenca »sta gledala v prihodnost tako, kakor gledamo skozi odprta vrata v cerkev, ko ni še pozvonilo k sv. opravilu«. — »Pozdravljen na sivi skali stari grad, pozdravljen ti vrli znanec Korenčan, tisočkrat (!) pozdravljen, Bistrice hladni vir, mnogokrat (!) pozdravljen, spomin . . .« (Takisto navdušeno je pozdravljal Dobrávec v »Smodinu« penečo se Belo i. t. d. Mimogrede bodi omenjeno, da so začetki vseh Dobrávčevih povesti po istem kopitu: — »tisočkrat, mnogokrat pozdravljeni!«) — »Ogibal se je sladkega vinčka, kakor se ogiblje trezen človek zapeljive ženske«. »E, mrzlo je, mrzlo novodobno solnce« (t. j. električna luč!) — »Frankič je bil človek srednje rasti, okrogel, trebušat, sicer (!) pa zlata duša od pete do temena«.

Ljubavne prizore risati tako, da so verjetni, in da se ne zdita resnemu čitatelju »on« in »ona« smešna, to ni lahko. Treba za to pravih tonov, pravih izrazov in finih, postranskih malenkosti, katerih mora imeti pisatelj zlasti tu obilo na razpolaganje. Dobrávčevi zaljubljeni prizori pa so taki, da ne veš, ali bi se jezil, ali pa smejal; vse brez krvi, brez temperamenta, brez individualnosti, a šablona vse. On jo drži za ročico, ki se seveda malo trese . . . Nekaj časa oba molčita . . . potem pa vzdihne »on« n. pr. »Milica, brez vas — brez tebe mi ni živeti! Ne zapusti me!« — Dobrávec je baš v takih situacijah še pravi pravcati diletant, ki meni, da je s par idealnimi vzdihni in solzicami storil že vso svojo dolžnost. Vrhu tega se pa pisatelj vedno med tek povesti vsiljuje ter ogovarja, opominja, vabi in prosi čitatelja; seveda izobraženega čitatelja silno moti, in nas spominja tiste zastarele tehnike nemških romanov, v katerih smo čitali: »In sedaj se preseli, blagovoljni čitatelj, v duhu nazaj za deset let, pa pogledjva, kaj se je zgodilo nekega večera v . . .« Ali pa: »Poslušajmo pogovor!« — »Kaj pa Milica?« — »Kaj počne Ivan? Tako slišim, da povprašuje marsikdo.« — »Povedali smo že . . .« Pisatelju dobre tehnike in — vkusa takih vsiljivih opomb ni treba. Ako omenimo še, da se opira vsa ta v vidni naglici zmašena, a razblinjeno pisana povest le na nevednost in slepoto preiskovalnega sodnika, iz česar izvirajo seveda same gorostasne neverjetnosti, in ako dostavimo še, da so vsi značaji motni, brez markantne karakteristike z dejanji, smo povedali večinoma vse. Slog je trd, dikcija malo spretna in tehnika jako uborna.

Obžalujemo, da smo morali obsoditi g. Dobrávca to pot tako nemilo; no, menimo, da baš njemu ne bo škodovalo radikalno zdravilo, ker smo prepričani, da se še lahko poboljša in morda doseže še prav lepih uspehov. Saj nekateri njegovi prejšnji krajsi spisi so nam vzbujali prav lepe nade!

Spis prof. Vrhovca v tej knjižnici se pa odlikuje po isti zanimivosti, lahkoumnosti, združeni s tehtovitostjo in temeljitostjo, radi katerih so priljubljeni vsi njegovi poljudni spisi kulturnozgodovinske vsebine. Popisujejoč na podlagi virov od najdavnjšega do sedanjega časa pomen čolnarstva in brodarstva za Ljubljano in deželo, nas seznanja pisatelj z mnogimi histo-

ričnimi dogodki, pa s težavami in zabavami, prepiri in nezgodami kranjskih brodnikov in sicer v lepem in jasnem slogu in jeziku. Izvestno so mu vsi čitatelji zahvalni za ta novi, velezanimivi prinos k zgodovini slovenski!

Ź. Ź.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središču. V. zvezek. V Ljubljani, 1896. Samozaložba. — Natisnila Katol. Tiskarna. Cena 15 kr. (30 h). Str. 47. — Tudi ta peti zvezek, ki nam je bil za zadnjo številko prepozno došel, ima raznovrstno, zanimivo vsebino; poleg A. Kosija življenjepisne črtice o pokojnem Josipu Freuensfeldu (do 23. str.) in C. Črneja pesmi »Slovenska mladina Freuensfeldu« obsega še nekaj pripovednega, vmes tudi narodnega blaga, pesmi, poučne črtice (Svinčnik ali olovka. Spisal prof. Iv. Koprivnik), pregovore, izreke in pametnice, »razne stvari«, kratkočasnice in »zmešano štreno« ali kitico zastavic i. t. d. Ker je poleg raznolike vsebine tudi jezik dosti čeden, je tudi to pot »Zabavna knjižnica« toplega priporočila vredna. Radi priznavamo, da smo tudi mi sami, išoč primerne gradiva za pismene naloge v slovenščini, našli v »Zabavni knjižnici« že marsikako dobro zrno, ki nam je s pridom služilo. Seveda pri toliki mnogovrstnosti niso vsi kosčki enolike vrednosti; zato pa mislimo, da ne bi bila napačna ta-le misel: Kadar bi bil potreben drugi natisk nekaterih zvezkov »Zab. knj.«, naj bi g. izdajatelj izbral samo one kosove iz prejšnjih zvezkov, ki se odlikujejo po notranji jedrovitosti in lepi vnajščini (in ta naj bi se pri tej priliki še malo prepilila), ter jih združil v večjo zbirko. Tako bi podaril naši mladini in nje prijateljem in vzgojiteljem knjigo trajne vrednosti.

Obnarodimo še nekaj. Dodatek razpravi »Čuvajmo svoje prastarine«. Objavil M. A. Ламурскій. V Trstu, Tiskom i nakladaj Dolenčeve pečatnje. 1896. Ponatis iz »Edinosti«. — Že parkrat smo imeli priliko izjaviti, da smo o bistvu jezika vobče drugih nazorov, nego g. Lamurskij, dasi se zopet v premnogih poedinostih z njim strinjamo in je g. L. že tudi sam pohvalno omenil in potrdil našo razpravo o slov. dovršnikih in nedovršnikih, objavljeno v nekem prejšnjem letniku »Ljublj. Zvona«. Mi smo, v soglasju s H. Pavlom, te misli, da so živi jeziki liki živalstvo in rastlinstvo v vednem razvitku, v nepretrganem izpreminjanju in razcepljanju, proti kateremu je knjižni jezik samo umetno, dasi potrebno sredstvo kot splošno občilo celega naroda. Toda kakor jez ne more uničiti onega prirodnega zakona, po katerem voda navzdol teče, nego jo more samo za nekaj časa zaustaviti, da nabrana voda na določenem kraju tem močnejše pada — po prirodnem zakonu: prav tako knjižni jezik z vsemi šolami in knjigami in drugimi umetnimi napravami vred ne uniči in ne preobrne onih prirodnih vekovečnih zakonov, po katerih se vsi jeziki vedno in vselej pretvarjajo. G. Lamurskij pa smatra neko dobo v razvitku slovanskih jezikov — staroslovensko ali staroslovansko? — kot zakonito, normativno, kot nedotakljivo, a vsaki odstop ek od tistega normala, vsako izpremembo, vsako pretvoritev izza tiste dobe smatra za — greh, popačenost, iznenarodlost i. t. d.

Prezamadno bi bilo, in to mesto tudi ni primerno poprišče, na katerem bi se dognala resnica glede teh tako bistveno različnih načel. G. La-

murskemu dajemo samo to-le na pomislek: po istem zakonu, po katerem so iz prvotne, enotne slovanščine nastala razna slovanska narečja, po istem zakonu so tudi nastali poedini indoevropski jeziki iz prvotnega skupnega arijskega jezika, in arijski prajezik ima morda tudi s semitskim in hamitskim prajezikom skupen izvor, ki bi ga morda smeli zvati kavkaški prajezik; a po istem zakonu se je tudi vsako slovansko narečje razcepilo in se še cepi in se bode vedno cepilo v premnoga razrečja. Levstik je nekje resno izrekel mnenje, da pridemo Slovani na ta način do skupnega jezika, da opustimo vsaki vse posebnosti, ki smo se jih navzeli, odkar smo šli vsaksebi; če bi bil ta nazor pravi, ne vem, kaj bi branilo onim človekoljubom, ki sanjarijo o večnem miru med narodi, poseči nazaj v ono arijsko dobo ter predlagati za občevalni jezik v Evropi namesto volapika tisti arijski jezik, v katerem je Schleicher v kompendiju že celo rekonstruiral neko basen. — Kako sifsko delo je, če izkušajo književniki zavirati živi tok narodne govornice, zato lahko navedemo baš iz slovanščine dva preočitna dokaza: iz ruščine in iz srbsčine; i Rusi (v 17.) i Srbi (v našem stoletju) so bili naposled prisiljeni, opustiti zastarelo, okamenelo cerkveno (staro-)slovenščino ter poseči po živi govornici narodovi: a nam vsem je znano, da baš zategadelj čislajo Srbi Vuka kot preporoditelja svoje književnosti prav kakor Italijani Danteja.

Še par besedic glede konkretnih predlogov g. Lamurskega. Glede »bombikanja« ali »bombardovanja« se pač ne mislimo več prepirati, tem manj, ker se lahko sklicujemo na to, kar je dognal o. Škrabec preje in vnovič na platnicah zadnje (2.) številke letošnjega »Cvetja«; le-tu je jasno dokazano, da »bombikanje« z dovršniki ni germanizem, ampak se je organski razvilo ne le v kranjščini, ampak tudi v drugih slovanskih jezikih. Radi priznavamo, da je prihodnjiška raba dovršnikov v sedanjiku (n. pr. po Goriškem) lep starinski ostanek, ki ga našim pisateljem z o. Škrabcem vred toplo priporočamo, saj se z njim iz stilistiških vzrokov prav često služijo, kjerkoli to dopušča jasnost; a ta mora biti in ostati pisatelju vrhovno vodilo. Toda celo smešno je, da so nekateri Slovenci, rojeni v krajih presrečnih, kjer se še ne »bombikuje«, strašno ponosni na svoje prirojeno jim »nebombikovanje« ter pomilujejo in zaničujejo one svoje nesrečne brate na Kranjskem in Štajerskem, katere je že do kosti oglodal bombikovalni črv (*bombyx Carnioliae*).

Tudi križarske vojne proti rabi historičnega sedanjika v živahni pripovedi ne odobrujemo do cela in popolnoma pritrjujemo dokaznilom o. Škrabca (na mestu rečenem), češ da v živahnem pripovedovanju izvrstno služi kratki sedanjik namesto neokretne zložene oblike preteklega časa, katere mi ne moremo kakor n. pr. Rusi okrajševati z opuščanjem pomožnika. Radi pa priznavamo, da naši stilisti mnogo v tem greše, da v živahnem in neživahnem pripovedovanju s čudovito izpreminjavostjo rabijo kar vprek sedanjik poleg preteklega časa. Zlasti pogrešno pa se nam vidi nadomeščanje logiškega perfekta s sedanjikom; to ti je grd in preprostega Slovenca ušesom celo neumeven germanizem. Par vzgledov iz neke šolske knjige dokaže resnico naše trditve: „Po smrti škofa Janeza Tavčarja imenuje (namreč nadvojvoda Ferdinand II.) Tomaža Hrena za škofa ljubljanskega leta 1597. Sedaj se prične z vladno in jezuitsko pomočjo proti-reformacija . . . Jedva pričeto književno delo prestane na enkrat. Pro-

testantske propovednike pahajo v ječe; kdor se noče vrniti v naročje katoliški cerkvi in ne podpiše slovenske ali nemške prisege... ta mora brez usmiljenja iz dežele, in njegovo premoženje pripade državi. Zlasti so prežali na knjige protestantske. Pridno se nabirajo in sežigajo; še celo nedolžnim se ne prizanaša* itd. itd. V vseh teh in pre mnogih drugih primerih, ki bi jih še lahko navedli iz iste in iz drugih knjig, bi bil seveda edino pravičen pretekli čas.

Naposled naj pripomnimo, da tudi mi odobravamo in potrjujemo g. Lamurskega priporočilo in zaznamek onih slovenskih piscev in spisov, v katerih se nahaja po njegovih mislih pristna, dasi preprosta slovenščina; hkrati pa smo toliko hudomušni, da si dovoljujemo izreči željo, naj bi tudi g. L. sam pisal tako po domače, kakor pišejo njegovi priporočenci: g. L. Podgoriški g. dr. Fr. Detela i. dr.

Majka u rada za Boga i Hrvatsku (Mati pri delu za Boga in Hrvatsko) ili dar hrvatskim ženam poklanja Ivan Nep. Jemeršić, župnik grubišnopolski. Cena 60 kr. - S tem naslovom je izšlo že tretje izdanje te znamenite knjige v kratki dobi poldruega leta. Tretji natisk je že predelan v zmyslu dobrohotne kritike od veljavnih strani. — V tretji izdaji so na prvem mestu čestitke mnogih škofov, namreč: Strossmayerja, dr. Aloj. Mat. Zorna v Gorici, dr. Jak. Missie v Ljubljani, o. Šimuna Milinovića, nadbiskupa glagoljaša v Baru (Črna gora), Marijana Markovića v Banji luki, Ivana Flappa v Poreču, Julija Drohobeczkega v Križevcih, Pavla Guglerja v Zagrebu in Marcelića v Dubrovniku.

Najbrže ni še bilo na slovanskem jugu knjige, ki bi bila dobila toliko in takih priznanj, kakor ta. In zares: ako se bodo matere ravnale po njenih bisernih naukih, bodo vzgajale svoje otroke tako, da bo dobro poskrbljeno za njih dušni blagor v večnosti, na tem svetu pa bodo tudi vredni delavci za blaginjo ljubljene domovine.

V slovenskih časopisih se je bila izprožila misel, naj bi se presadila ta krasna knjiga na slovenska tla. V istem času je imela „Goriška tiskarna“ A. Gabršček v Gorici pripravljen že dober slovenski prevod; ali ker je bila med tem naznanjena tretja predelana izdaja izvornika, je tiskarna še počakala s tiskom, a prelagatelj je popravil prevod po tretji izdaji, ki je došla pred nekaj tedni iz Scholzeve tiskarne zagrebske — Opozarjamo, da je to edini slovenski prevod, katerega je dovolil pisatelj, veleč g. župnik Jemeršić. Prevod ima naslov: „Materno delo za Boga in domovino. Hrvaški spisal Ivan Nep. Jemeršić. S pisateljevim dovoljenjem po 3. izdaji poslovenil Simon Pomolov“.

Slovenski prevod izide tekom poletja v lično tiskani knjigi, obsezajoči 12 do 13 tisk. pol. Cena v razprodaji bo 60 kr., po pošti 70 kr., kolikor stane izvornik. — Za tiste rodoljube pa, ki se naprej naroče in pošljejo denar do konca maja t. l., znaša cena le 50 kr. s poštnino vred. Knjiga se bo tiskala najmanj v 1000 iztiskih. — Izdajatelj želi, da bi se oglasilo mnogo naročnikov, ki pošljejo 50 kr. do konca maja; tako bo vedel po priliki, koliko iztiskov mu je narediti, da ne bo na škodi.

Dunaj v zgodovini slovenskega slovstva. (Črtice od prve ondi natisnjene knjige do „Sloven. kluba“ l. 1896.). — Kar je bila Slovencem njega dni Tubinga, kar so nam bili poslej Celovec, Maribor in Ljubljana,

to nam ni bila cesarska prestolnica nikdar v slovstvenem oziru. Vendar pa se je vprav na Dunaju že nekolikokrat odločevala smer slovenskemu slovstvenemu gibanju; vprav od ondod je posegel marsikateri mož v razvoj naše literature z vplivom, kateremu so se klanjali v domovini cela desetletja. Dasi ni Dunaj več središče slovstvenega delovanja in vplivanja, vendar je še dandanes po svojih ondi živečih literatih v našem slovstvu prevažen in še vedno v marsičem odločevalen.

Kdaj je vznikla na Dunaju prva slovenska knjiga, in ni li bila to znana slovnica, katero je spisal Berlogar cesarju Maksu, ni dognano. V onih časih so si dopisovali dunajski izobraženi Slovenci vsekakor ponajveč v nemščini in latinščini, dasi menimo, da se je začelo v tem oziru takoj s pričetkom luteranske dobe nagibati na boljše. Seveda pa tudi tedaj ni nobeden naših dunajskih doktorjev objavil svoje disertacije v materinščini, ker so se spisavale le-te še vedno samo v latinščini. Vsekakor hrani dunajska vseučiliška knjižnica med mnogimi zanimivimi in včasih tudi važnimi rokopisi in knjigami i za Slovence znamenit kodeks izza dobe cesarja Ferdinandanda II., prisežno knjigo ljubljanskega mesta, ki ima sedemnajst prisežnih oblik v slovenskem jeziku.

Bosopetnik Marko Pohlín, bivajoč malone petindvajset let zdržema na Dunaju (1775—1801), je spisal in izdal ondi poleg mnogih neplodnih tudi nekaj porabnih slovenskih knjig, med njimi znano ‚Kmetam za potrebo inu pomoč‘, ki je bila važna in vplivna radi tega, ker so jo domači pisatelji preradi posnemali tudi v vseh njenih čudnih in čisto nezasišanih izmišljenkah in slovničnih napakah. Vplivnost Pohlínova pa je kmalu ponehala, zakaj po l. 1808. je Kopitar, na Dunaj prišedši, naglo in do cela izpodbil vsako veljavo Pohlínovo ter zatrl vsako upiranje njegovih slepih posnemalcev. Kopitarjeva slovstvena diktatura je dospela do vrhunca l. 1836., ko je izdal preimenitno delo ‚Glagolita Clozianus‘.

Leto svobode, l. 1848., pa je narodilo na Dunaju kar celo vrsto spisov. Prvi slovenski spis ‚brez cenzure‘ je bil iz peresa Lovra Tomana: ‚Slovenije slobodni nje zvesti sinovi na Dunaju‘; izdala ga je ‚Slovenija‘, društvo vseh dunajskih Slovencev. Temu sta sledila K. Dežmana poziv proti Frankobrodu in ‚klic‘ Jurja Jenka ‚svojim slovenskim bratom‘. Od l. 1852. je izdajala državna tiskarnica redovito ‚Državljanski zakonik‘; l. 1853. je natisnila po Kranjcu, Dolencu in Cigaletu izdelano pravno terminologijo, poslej pa večino naših šolskih knjig, katere je izdala c. kr. šolska založnica prav do današnjega dne.

L. 1852. je začel slovstveno delovati krog mladeničev, ki se je dandanes vsled smrti že precej skrčil, ki pa je položil tedaj temelj svojemu sedanjemu odličnemu imenu v naši literaturi, to je krog: Žepič, Valjavec, Trdina, L. Svetec in Jeriša. Jeseni l. 1855. pa so prišli na Dunaj še ‚Vajevci‘: D. Jenko, S. Jenko, Mencinger, Stritar in Žvegelj, ki so po leti l. 1860. pridobili svojemu ‚Hainbundu‘ še Zarnika, Erjavca in druge.

L. 1867. pa se je ustanovila kar cela akademija; vodil jo je Jos. Stritar, ki je bil že tedaj vpliven. Stritar je vabil in zbiral okoli sebe vse nadarjene in navdušene mladeniče. Jurčič, Levstik in Ogrinec so bili njegovi najboljši tovariši; za temi so se vrstili Celestin, Kos, Marn

in Šuklje. Z novim letom 1870. pa je ulil Stritar svoj »Zvon«. Vsi bivši njegovi pristaši in učenci so mu pomagali zvoniti ter so vzbudili s Stritarjem na čelu v našem slovstvu novo, čilo življenje. Že Stritarjevo ime samo je bilo tedaj porok, da bo list i po vsebini i po jeziku odličen. Vsa slovenska mladina je bila navdušena zanj.¹⁾ In vendar je zaklical užaljeni urednik že konec prvega tečaja: »Dnem perdidi, amici! ter — umakniviši se brezprimerno podlim napadom — prenehal z listom. Skoro ob enem z »Zvonom« je začel briti rezke dovtype »zabavljivo-šaljivi« list »Pavliha«, ki ga je urejeval Levstik in ga po dvakrat na mesec izdajal. Pa tudi temu listu ni bilo usojeno dolgo življenje; tudi »Pavlihi« so očitali in podtikali vse možne in celo nemožne reči, tako da je moral umreti že s 7. števil. (31. jul.). Kot vse iz Levstikovega peresa je bil tudi »Pavliha« pisan v klasični, jedrnat slovensčini. A še tretji list je izhajal v onem letu: »Slovenska lipa«, takisto dvakrat na mesec, in je zastopala federalistiška načela. No, tudi »lipa« se je že l. 1871. posušila za vedno.

Toda navzlic tem nesrečam ni prenehalo dunajsko slovstveno delovanje; to dokazuje, ker so nameravali še tisto leto ustanoviti v »Sloveniji« društven list »Sokol«. Sploh predavanja v »Sloveniji« niso nikdar prestala, in društveniki so se s početkom l. 1873. razdelili celo v štiri literarne skupine: v pravno, realistično, beletristično in humanistično. —

Ob novem letu 1876. pa je zavladała znova po Dunaju in po vsem Slovenskem velika radost, ko je častni član »Slovenije« Jos. Stritar naznanil, da bode njegovo »dolgo počivajoče pero zopet slovenski omiki posvečeno«, ter pozival slovensko mladež, naj ga znova podpira. In zapel je zopet čisti dunajski »Zvon«, njegovega »prelivalca« pa je proslavila »Slovenija« s komuzom. »Skozi pet let je neprenehoma zvonil po vseh slovenskih pokrajinah v največje veselje starim in mladim Slovincem. Dve leti si je izkušal celo s podobami zaljšati zunanjo obleko.« Kako vrle sotrudnike je imel Stritarjev »Zvon«, kako mogočno, trajno in plodovito je vplival ta list na ves tedanji in nadaljnji razvoj naše poezije, proze in kritike, je obče znano.

Z ustanovitvijo »Ljubljan. Zvona« pa nam je postala Ljubljana to, kar so bile Grkom Atene.

Začela se je druga, često prejšnji nasprotna doba. Tavčar, Detela, Levec, Trstenjak, Podgornik, J. Hubad, Turner, Poznik, Schreiner, Kavčič, Karlin in dr. so glavni zastopniki nove dunajske dobe.

Od l. 1870. do 1881. je ravnal in določeval smer našemu slovstvu Dunaj, odtlej pa se je preselila slovstvena diktatura stalno v slovensko metropolo.

Nov slovstveni pojav dunajskega delovanja je bil »Almanah slovenske mladine dunajske«, katerega je izdal R. Poznik, in pri katerem je sodelovalo precej »Slovenijanov«. Razdeljen v osem oddelkov (ruski, maloruski, češki, slovaški, hrvaški, srbski, bolgarski in slovenski) je imel štirinajst urednikov, med katerimi sta bila Slovenca D. Hostnik in R.

¹⁾ V »Zvonu« I. so pisali večinoma velikošolci ter ga podpirali kot svoje dni Jančičev »Glasnik«. Na dunajskem vsučilišču je imel naročnikov 45, na ljubljanski gimnaziji 140, na goriški 115 (!), na mariborski 53, na novomeški pa 46. —

Pukl. V slovenski oddelek so pisali: Cimperman, Eržen, Gregorčič, Pavlina Pajkova, Podgornik, Sterle in Zbašnik.¹⁾ Stritar je pisal o tem I. »Almanahu«, da so ga »z nekakim strahom« pričakovali, da pa je vse »prijetno iznenadil«, in da je bil slovenski del »vsaj ravnoroden«. Ko se je sestavil novi uredniški krog z zastopnikoma Puklom in Podgornikom, je menil »Zvon«, da je bil »I Al. nepričakovano vzprejet«, in da se nadeja, da se bo II. Alm. »enako dobro in ugodno« sodil. Namera pa se ni izvedla, ker slavna policija je zasledila v pogostem shajanju vseučilišnikov nekako — »zaroto«. Zato se je moralo vse opustiti.

L. 1879. se je zasnovovala dijaško »Literarno društvo«, ki mu je bil namen: gojiti slovensko slovstvo ter se vaditi v vedi in umetnosti, izimši politične tendencije. Sodelujoči člani tega društva so bili: Bežek, Brenc, Franko, Hubad, Hudovernik, Jarc, Kavčnik, Lapanja, Lilek, Majaron, Mikuš, Petelin, Poznik, Škofic, Stritof, Štrekelj, Suhač, Sušnik, Trstenjak in Volčič. Ta krog je obnovil idejo, da se izda »II. Almanah«, a takisto kakor leto prej sta pretrpela urednika Poznik in Majaron celo vrsto preiskav, in misel je — ugasnila. S početkom istega (1880) leta je začel delovati v »Sloveniji« pravniški odsek, ki pa je po treh tečajih že zaspal; isto usodo je imel l. 1881. agronomski odsek. L. 1883. je umorila slana po štiriletnem uspešnem delovanju tudi »Literarno društvo«. Dunajski Slovenci so bili sedaj brez pravega slovstvenega ognjišča; le »Slovenija« je oskrbela včasih za svoje seje primerno berilo. L. 1885. pa se je ustanovil med »Slovenijani« »književni odsek«, ki bodri sedaj svoje člane že enajsto²⁾ leto k slovstvenemu delovanju.

Dogodki leta 1883. so rodili dr. Murka brošurico: »Miklosich in Hrvatje«, ki jo je založila »Slovenija«; l. 1884/5. in 1885/6. pa sta prišli društveni »letni poročili«.

L. 1884. in 1887. se je stavil predlog, da izdado velikošolski krogi »slovenski almanah«, a predlog je obakrat propadel iz gmotnih ozirov. Odtlej pa do leta 1891. ni bilo čuti o nobenih takih slovstvenih pojavih iz sredine dunajskega velikošolstva. Le »Krok ar«³⁾, šaljivo-zabavljivi dijaški list, je vzletal posamič ob slavnostnih prilikah (navadno hektografirano) med akademični svet.

L. 1891. so hoteli dunajski velikošolci izdati brošurico o prepiru radi »Brusa« in »Rim. Katolika«, a ta misel je ostala na rokopisu v arhivu »Slovenije«.

¹⁾ Kakor je misel o »Almanahu« vznikla med Slovenci, tako je našla tudi med njimi najboljšo podporo. Med 736 naročniki je bilo 335 Slovencev, 127 Čehov, 119 Slovakov, 40 Malorusov, 31 Hrvatov, 20 Rusov, 9 Srbov in 7 Bolgarov. Med Slovenci je bilo 135 kranjskih, 90 štajerskih, 70 dunajskih, 29 primorskih in 6 raztresenih naročnikov; le 4 so bili iz Koroške. Med vsemi naročniki je bilo 316 dijakov, med temi 171 slovenskih! —

²⁾ Ta odsek sicer od časa do časa malo zadremlje, vendar pa se je vzdržal do današnjega dne. Doslej je štel »knj. odsek« 78 raznovrstnih beril, katerih večina se je objavila. Tudi čitanja pri društvenih sejah so bila marljiva (75 čitateljev in 122 beril).

³⁾ L. 1895. je začelo izhajati na Dunaju »glasilo slovenskega katol. dijaštva: »Zora«, ki zastopa pod uredništvom Fr. Jankoviča interese onih (11—13 članov) sloven. velikošolcev, ki so si ustanovili svoje »katoliško-slovensko« društvo »Danico« »Zore« so izšle doslej 4 števi.

Op. pis.

Op. pis.

Op. pis.

Po preosnutku »Slovenije« se je slovstveno delovanje (kritika) omejilo le na majhno število udeležnikov ter se umaknilo v »slovstveni klub« in v »tehniški klub«. Oba kluba sta samostojna, vsaki s svojimi pravili in določili.

(Konec prihodnjic.)

Star »Slovenijan«, sedaj član »Slov. kluba«.

Slovensko gledališče. O nekaterih predstavah našega gledališča v predpustu smo se, žal, prisiljeni manj povoljno izrazili i glede njih etične i glede njih pesniške vrednosti sploh; sedaj pa radi priznavamo, da se je naše gledališče v postnem času zopet na prav znamenito stopinjo povzpelo in sicer glede opere kakor glede drame. S tem, da je dramatično društvo spravilo na oder Gounodovo opero »Margareta« — poznejši gledališki listi so napovedovali »Fausta«, a pravzaprav se ta opera imenuje »Faust in Margareta« — je dokazalo, kako visok smoter si stavi. Besedilo za to opero sta preredita francoska pisatelja J. Barbier in S. M. Cané. Samostojno delo torej libreto ni, kajti naslanja se preočito na Goethejevega Fausta. Nemci govore o tem tekstu radi nekako prezirljivo, izpodtikajoč se ob »francoskem vkusu«. Da delo omenjenih dveh francoskih pisateljev glede pesniške vrednosti ne dosega nesmrtnega proizvoda Goethejevega, je nedvomno, a Bog ve kaka krivica se nemškemu geniju po tej predelavi izvirnika tudi ni zgodilo. Vsaj zaokroženo je dejanje v operi dovolj lepo, in kolikor je v žaloigri nežnih in pretresljivih momentov, so se vsi sprejeli v tekst, kolikor je bilo glede na operno tehniko sploh mogoče. Že dejanje samo na sebi v tej operi je torej tako, da zanimlje gledalca popolnoma in mu naslaja dušo, vrhu vsega tega pa še prekrasna, rekli bi, nebeška glasba, ko bi bil v današnjih realističnih časih še dovoljen tak izraz.

Ni nam znano, koliko cenijo umetniki in glasbeni kritiki to Gounodovo delo, a zdi se nam, da ni mnogo glasbenih umotvorov, ki bi se odlikovali po tolikih lepih melodijah, kakor jih čuješ v »Faustu«. Skoro v vsaki operi se nahaja več ali manj posameznih mest, ki človeku manj segajo v srce; v Faustu tacih vrzeli in praznot ni. Naj si so zvoki, ki ti done na uho, svečani in veličastni, ali pa nežni in milobni, nikdar ni njih učinek samo vnanji, vedno ti pretresajo tudi dušo in prodro v srce. Zato pa se tudi ni samo na Francoskem, zlasti v Parizu, pel že nešteto krat, ampak je dosegel tudi povsod drugod izredne uspehe. Za trdno upamo, da se ga tudi naše občinstvo ne naveliča tako kmalu, in sicer upamo to tem bolj, ker se je pel pri nas jako dobro in uprizoril zelo lepo.

Med igralci se je pred vsem odlikovala gospica Ševčikova kot Margareta. Ne le, da je pela dovršeno, tudi njena igra je bila povsem primerna. Ta gospica ima v vsem svojem vedenju in nastopanju nekaj tako naravno ljubkega in preprosto ljubeznivega, da se človeku na prvi pogled prikupi. — Gospod Purkrabek (Faust) je bil ali nekoliko hripav, ali pa posameznih mest v tej operi sploh prav ne zmaguje — tega s popolno gotovostjo nismo mogli dognati — a istina je, da mu je dvakrat, trikrat glas malo odrekel. Toda občinstvo je to rado prezrlo vzpričo tega, ker je drugače dovršeno pel. — Gospod Vašiček (Mefisto) nas je tudi pri tej priliki prepričal, da je izvrstna moč naše opere. Da nam ni ničesar grajati na gospodu Nolliju, ki je pel Valentina, je samo ob sebi umevno. Njegov glas je v vseh ulogah enako čil in lepo doneč, a kot Valentin se je izkazal gosp. Nollij tudi zelo

spretnega igralca, osobito v prizoru, ko smrtno zadet prekolne svojo sestro. — Prav ljubka je bila tudi gospica Polakova kot Siebel; zlasti v 3. dejanju jo je občinstvo radi njenega nežnega in prisrčnega petja burno odlikovalo. Gospica Jungmanova je imela kot Marta v tej operi nezatno ulogo. — Zbor je dobro pel, zlasti moški.

Pela se je ta opera v času od 15. februvarja do 15. marcija štirikrat in sicer dne 21., 27., 29. februvarja in 6. marcija, zadnjikrat na korist basistu Vašičku, kateri se je ta večer lahko prepričal, da uživa obilo simpatij pri občinstvu.

Tudi kar se tiče drame, nam je zabeležiti velevažen dogodek. Dne 3. in 14. marcija se je igral pri nas prvič »Otello«. Tako smo se torej srečno povzpeli do Shakespearja! Ko smo čuli prvič, da mislijo »Otella« z domačimi močmi spraviti na naš oder, smo zmajevali nekako neumno z glavo. Bali smo se — in ta bojazen se nam je, žal, že tako često obstinila — neuspeha, in radi priznavamo, da smo bili tudi to pot prečrnogledi. Neumestno bi torej bilo, ako bi se glede te predstave, ki nas je tako prijetno iznenadila, izpodtikali ob vsaki malenkosti. Ne smemo prezreti, da je to pravzaprav šele začetek, in da se tudi naše dramatične predstave sčasoma še v marsikaterem oziru spopolnijo. Tako upamo za trdno, da se še izvezbajo in poboljšajo osebe, katerim so bile izročene v »Otellu« manjše uloge, in ki so se kazale še nekoliko okorne i v kretanju, i v govoru, ali pa da se nadomestijo sčasoma z drugimi, spretnejšimi. Glavne uloge pa so bile vseskozi v srečnih rokah. Kar se tiče gospoda Verovškega, ki je igral naslovno ulogo, naravnost priznavamo, da nas je presenetil. Imeli smo ga pač za spretnega igralca, a da bi zmagal tudi tako veliko in težavno ulogo, tega nismo pričakovali od njega. Ne trdimo, da se ne bi dalo v tej ulogi semtertja še fineje nijansovati in še podrobneje karakterizovati, toda vobče je g. Verovšek dokazal, da zna misliti in čutiti s pesnikom. Včasih se v malenkostih spozna dober igralec; tako nam je zares imponiral način, kako je gospod Verovšek kot Otello konec 4. dejanja odslovil svojo soprogo; notranji duševni boj je prav dobro razodevala njegova nemirna desnica, s katero je krčevito poprijemal in stresal zvitek papirja, od beneškega poslanstva mu izročena. Odkar smo videli gosp. Verovškega kot Otella, smo te misli, da se mu je dajalo premalo prilike, da bi se bil izkusil v večjih ulogah. — Kar se tiče njegovega glasu, bi bili pač želeli, da bi bil semtertja malo bolj zamolkel. V tej igri je morda sploh, vsaj pri veliki večini igralcev, nekoliko preveč grlo trpelo.

Desdemono je igrala gospica Terševa umetniško dovršeno. Imeli smo že večkrat priliko, da smo izrekli pohvalo o tej igralki, a kot Desdemona nam je posebno ugajala. Kako primerno se je znala vesti v težavnem položaju, ko se je morala odločiti ali za očeta, ali za moža, s koli pristnim čutom je kazala neskončno vdanost do svojega soproga, kako naivno je izražala prebridko presenečenje, ko se je razljutil nad njo njen tako ljubljeni mož ter jo v plačilo za vso nje zvestobo in ljubezen bil v obraz; in kako pretresljiva je bila njena igra v zadnjem dejanju, ko je izkušala najpoprej ubežati možu — morilcu, a končno, videč, da ji ni rešitve, se je vdala svoji usodi z resignacijo, kakršno vzmore le prava ljubezen.

Videli smo Shakespearjeve žaloigre na večjih odrih, in več kot enkrat smo bili priča, da je bil konec dejanja, ko je došel tragični moment do vrhunca, sprejet z burnim — smehom. Takrat smo to pripisovali nezrelosti in podivjanosti občinstva, sedaj smo družega mnenja. Kjer „Otella“ igrajo tako, kakor so ga igrali pri nas, ni mogoče, da bi se završek dejanja spremljal s smehom

Da se je gospod Ineman tudi v ulogi Jagovi odlikoval, kakor dosedaj še v vseh ulogah, ni treba poudarjati; pogodil je satanski značaj tega nečloveka vseskozi dobro. Vrla je bila tudi gospa Danilova kot Emilija. Tudi gospod Danilo kot Cassio ni bil slab. Samo v zadnjem dejanju se nam je videlo, da malo preravnodušno opazuje krvavo igro, ki se vrši okrog njega.

Razen tega so bile v gori omenjeni dobi še sledeče predstave:

Dne 23. februarja se je igrala v drugič „Precijoza“. Dne 8. marcija sta bili dve predstavi, ki sta obe izvrstno uspeli; popoldne se je pela opera „Janko in Metka“, zvečer pa se je igral zopet „Brat Martin“. Dne 19. marcija pa je prišel privikrat v letošnji sezoni na oder „Čarostrelec“, ki pa se je radi neprimerne razdelitve posameznih ulog ponesrečil.

Z.

Dva koncerta „Glasbene Matice“ sta si sledila kratko drug za drugim dne 9. in 16. sušca t. l., rekli bi, kot generalne preskušnje pred ožjim občinstvom ljubljanskim za velika dva dobredelna in zahvalna koncerta, katera je priredila „Glasbena Matica“ dne 23. in 25. i. m. širjemu dunajskemu občinstvu. Dobri izid in vtisk ljubljanskih koncertev naj bi bila dobro znamenje za uspeh na Dunaju. In res, dala sta nam to zagotovilo. Znana železna pridnost dirigentova in neumornost pevcev, ki jima ni kmalu para, sta se združili ter delovali skoro pol leta, da brez odmora opilijo in izcizelirajo cele vrste manjših in večjih skladb in veliko Dvořakovo balado „Mrtvaški ženin“. Kar se more od zbora zahtevati, to se je podalo: gibčnost in krasota tonov, enaka v vseh nijansah od najnežnejšega sotto voce do burnega ff; minucijozno fraziranje in deklamacija (vzbujala se nam je pač mestoma bojazen, da bode marsikdo, komur je jezik neznan, in ki sodi zgolj izza glasbenega stališča, oporekal, da sta fraziranje in deklamacija, formi v kvar, preminucijozna), povsem jasna in izrazita vokalizacija in pri tem popolna čistost intonacije — kaj naj si še boljšega želimo? Vse te vrline se uveljavijo pač najbolje v izključno vokalnih skladbah. Pričakovati je iz tega razloga, pa tudi vzpričo njih resnične velike glasbene krasote največjega uspeha od narodnih pesmi; vem, da so napravile enako kakor tudi Foersterjeva „Ljubica“ na tukajšnje občinstvo najgloblji učinek.

V ostalem se nam ni treba baviti z nadrobnim razmotrovanjem posameznih številc programa. Govorili smo o vseh že tačas, ko so se prvič izvajale, ter ocenili i poetično Fibichovo „Pomladansko romanco“ i Dvořakovo velikolepo balado „Mrtvaški ženin“.

Kot novo skladbo (vsaj za Ljubljano) nam je omeniti Smetanovo predigro k slavnostni glasbeni drami „Libuša“, grandiozno simfoniško pesem o Libuši in Přemyslu. Po fanfarah, označujočih sijaj knežjega dvora, se začuje nežni motiv Libuše; temu se pridruži ter z njim splava v celoto motiv Přemysla. Nov je bil tudi Ant. Brucknerja „Te Deum“. Bruckner, postaren mojster-organist, napreduje sveže in mladeniški brhko v prvih vrstah naprednjakov; kot komponista-umetnika ga je šteti med „mlade“. Z naiv-

nostjo in lahkoto svojega ustvarjanja temelji pač v stari dobi, piše pa z refleksijo, ki je značilna za privržence najmlajših šol, a pri tem ga izpodbada njegov čudovito mladostni talent. Sicer pa ga nam njegov »Te Deum« ne kaže celega. Tu vidimo zgolj nabožnega modernega umetnika, ki se je uklonil s svojo umetnostjo pod velikolepo monotonsko liturgiško besedilo, da napiše v njega slogu mogočno cerkveno skladbo, ki je, kakor tekst sam, velikolepa in monotonska. Pogrešamo tu celega Brucknerja, to, česar ni pripuščal tekst: bogatost in raznoličnost mišljenja in ono eruptivno silo njegovih simfonij.

Omenjeno bodi še, da se je nam predstavila v Dvořakovi skladbi in Fibichovi »romanci« mlada novinka v umetnosti, gospodična Mira Devova, gojenka »Glasbene Matice«. Bodi konstatovano, da družici gospica z zelo prikupljivo zunanostjo (kar pri pevkinji ni odveč) zelo simpatičen in svež, mil glas, prav za prav glasek, kateremu se še ne prilegajo tragiški akcenti Dvořakovi in boj z razburkanimi valovi njegove orkestracije. Pri mirnejših mestih pa se je zelo ugodno pokazala njena dosti znamenita muzikalnost.

K. Hoffmeister.

»Vstajenje Kristusovo«. Ploškorezba Alojzija Progarja. Minolo jesen je bila razstavljena v delavnici celovškega kamenoseka Fr. Voglerja visoka ploškorezba (haute-relief), predočujoča »Kristusovo vstajenje«, katero je od kararskega marmorja izklesal Alojzij Progar, akademični podobar v Celovcu. Navedena vzvišenina se je potem vzdala na pročelje nagrobnega mavzoleja, katerega je dala postaviti grofica Egger umrlemu svojemu soprogu v Rottensteinu na Koroškem. Ker so o tem izrednem kiparskem proizvodu takrat jako pohvalno pisale nemške novine celovške ter so po njih prinesli izvestja tudi nekateri časopisi slovenski, si dovolimo o njem izpregovoriti tudi mi nekoliko opisujočih besed. V to svrhu pa nam je predstaviti svojim čitateljem najprej stvaritelja omenjenega umtovora.

Alozij Progar se je porodil dne 30. oktobra l. 1857. v Dolenji vasi, v fari mirnopeški na Dolenjskem. Prvotni pouk v kiparstvu si je prisvojil pri Jerneju Jerebu, cerkvenem podobarju v Metliki, h kateremu ga je bil dal oče na prigovarjanje tedanjega župnika Antona Mlakarja; le-ta je bil namreč često naletel čilega dečka na paši, rezljajočega raznovrstne podobice. Dovršivši pri tem mojstru zakonito število učnih let, je bil Progar za podobarskega pomočnika pri Franju Zajcu v Ljubljani, pri Franju Ozbiču v Celovcu in pri nekem akademičnem kiparju v Monakovem. In tam zunaj, v »Atenah ob Izari«, se je vzbudila tudi našemu rojaku neugasna želja po sistematični izobrazbi v kipotvorstvu. Toda ker mu je nedostajalo zasebnega imetja in se mu tudi ni bilo nadejati kake tuje pomoči, se je vrnil v Celovec k Fr. Ozbiču. Ta ga je poslal na cerkveno delo v Silberegg, kjer se je seznanil z ondodnim grajščakom, baronom Rihardom Sterneckom, nečakom admirala Sternecka, sedanjega poveljnika naše vojne mornarnice. Imenovani grajščak je prihajal namreč večkrat ogledovat, kako kaj napreduje restavracijsko delo v njegovi cerkvi, in pri tem je izpraševal marljivega podobarja blagohotno: od kod da je, kje in koliko se je učil, ter kaj in kako misli o svoji bodočnosti. Le-ta mu opiše svoje življenje ter mu zaupno razodene tudi svoje hrepenenje po sistematičnih, višjih naukih v izvoljeni umetnosti. In glejte! Ko je do-

vršil svoj opravke v cerkvi, mu je naročil veledušni grajščak še razna zasebna dela, in ko je tudi ta dokončal, mu je podelil potrebne podpore ter ga napotil na dunajsko akademijo upodablajočih umetnosti. Ondu se je pod vodstvom prof. E. Hellmerja in rektorja G. Zumbuscha kaj pridno učil, zlasti: anatomije, perspektive in slogoslovja ter si je v teh predmetih pridobil izvrstna izpričevala. Narisal je mnogo lepih načrtov in podob po vzorcih in po živih modelih; modeloval je po naravi tudi razne portrete v poprsnih oblikah in ploskvoreznih medaljonih. Prebil je v tem času mnogo bede, kajti razen barona Sternecka ga ni nihče podpiral, in od deželnega odbora kranskega je dobil šele poslednja leta nekoliko podpore in še to le na energično zahtevanje prej omenjenih učiteljev. Toda neustrašni mladenič je vztrajal hrabro ter se pri tem navzel one samozaupne podjetnosti, ki je temelj njegovemu sedanjemu delovanju.

Po štiriletnih študijah na dunajski akademiji se je naselil Alojzij Progar kot samostojen podobar v Celovcu. Tukaj je izvršil od tiste dobe že mnogovrstna cerkvena dela: posamične podobe, tabernaklje in celotne oltarje, katerih pa tu ne bomo naštevali; kajti z njimi se je ukaželjni naš umetnik, rekli bi, le vežbal ter se pripravljaj za višji svoj poklic. Ko si je namreč ob trudoljubivem delovanju in zmernem življenju prihranil potrebno vsoto, se je napotil leta 1893. sredi februarja meseca v — Italijo, v domovino klasičnih umetnosti, da si ondu ob nesmrtnih delih italijanskih mojstrov razširi in popolni znanje na polju kiparske umetnosti. Prepotoval je v štirih mesecih malone vse italijansko kraljestvo ter pohodil naslednja mesta: Videm, Benetke, kjer je ostal mesec dni, potem Padovo, Verono, Mančovo, Modeno, Bolonjo, Florencijo in Rim, kjer je bival poldrug mesec. Iz »večnega mesta« je posetil Tivoli in Frascati ter naposled tudi Napolj, kamor se je peljal z grofom Petteneggom; skupno sta si ogledala Castellamare in Sorrent ter končno tudi Pompeje in Herkulan. Po vseh teh mestih je proučeval vse najznamenitejše umetnine ter o njih poročal piscu teh vrst in raznim drugim svojim znancem, prijateljem in pokroviteljem kar sproti v obširnih pismih. Podpisanec je priobčil v „Slov. Narodu“ odlomke iz teh zasebnih prijateljevih poročil, ki obsezajo potovanje od Vidma do Modene; pa ker ob nemirnem svojem življenju predlanskim in lani ni utegnil tistih odlomkov nadaljevati, stori to letos in sicer v naslednjih številkah tega lista, ker se mu zde umetniški vtiski, zabeleženi v teh pismih, prevažni, nego da bi jih pustil, da se poizgube skoro brez sledu v feljtonskih predalih efemernega žrnala. Saj vsaki dan tudi ne zaide kak slovenski umetnik v one kraje. In kakor mi je sam povedal, namerava prijatelj Progar to spomlad zopet vzleteti v Italijo, toda v čisto druge kraje, kakor l. 1893.

Prišedši konec junija l. 1894. s svojega potovanja po Italiji domov, se je lotil Progar z vso vztrajnostjo in umetniško gorečnostjo proizvodjanja naročene mu ploskvorezbe: „Vstajenje Kristusovo“. Ko je izvršil dotični osnutek od gline po živem modelu, je ulil po njem sadren vzorec, po katerem je potem punktiral ter izklesal skupino od sivkastega marmorja kararskega. Njena oblika je poprečno raztegnjen trikotnik, katerega dolena stran meri 270 *mm*, a visok je 85 *cm*. Znani evangeljski dogodek nam predočuje umetnik tako-le:

Na sredini trikotne vzvišenine poševno navzgor je v skalo izdolben grob; iznad groba je odvalil krilati angelj v dolgi halji kamen, in iz njegove globine vstaja od smrti zveličar, ogrnjen z belo tančico, katera se mu ovija v slikovitih gubah okolo krasnega života, plapolaje v zrak ob kvišku dvignjeni desnici. V levi roki drži Kristus v mehko draperijo zvito banderce, znak zmage nad smrtjo, a po odprti dlani z navzgor iztegnjenimi prsti se razodeva radost novega življenja. Iz groba se vale odrešeniku ob vznožju lahni oblaki, po katerih se zibljejo mične glavice angeljev kerubimov. Izza telesa Kristusovega smelo kvišku se vzpenjajočega se razliva po vsem ozadju daleč naokrog bujni sijaj tankih žarkov. Zveličarju na levo sta dva stražnika: prvi beži z naglimi koraki od groba, zakrivaje si s plaščem obraz pred nebeškim bliščem, a drugi leži v kotu na tleh, s kvišku obrnjenim životom, ves preplašen in strmeč o čudovitem prizoru. Na desni plati v kotu za Serafimom, ki odpira grob, se zgraža nad čudесnim vstajenjem tretji stražnik, padajoč ves omamljen in nezavesten na zemljo; obraz, ki je od gledalca proč obrnjen, si skriva v gube svojega plašča. Med tem vojakom in ob grobu stoječim angeljem prihajajo tri žalujoče žene od Jeruzalema, ki se dviga v mehkih obrisih na obzorju. Na levo tam na Kalvariji se vidijo trije križi; od njih navzdol v kotu stoje skupine oljčnih dreves.

Posamične podobe na tej skupini so proizvedene povsem naravno in anatomsko pravilno; vidi se jim, da jih je umetnik posnel po živih modelih. Posebno izvrstno je izdelan Zveličar; njega božansko lepi život je etersko nežen, vprav simbolično izražen; zlasti plastična in plemenito modelovana pa je njegova glava, katero krasijo bujni, valovito na rame se usipajoči kodri. In odrešenikovo obličje je prirojeno v klasičnem ovalu, nad katerim se boči visoko čelo, razodevajoče modrost njegovih božjih nauk. Kaj plastično ter anatomsko večje so isklesane prsi in pa desna roka, ki je lahkotno ter naravno privzdignjena kvišku. Enako naravno in pravilno so izvršene tudi ostale osebe, kolikor glede na njih razno postavo, toliko tudi glede na obraze, s katerih odsevajo pristni izrazi najrazličnejših dušnih pojavov: strah in groza, presenečenost in občudovanje. In kakor so vse te podobe sorazmerno razvrščene, določeni obliki trikotnikovi primerjene ter v ubrano skupino združene: takisto skladna in oni skupini ter evangelijski tradiciji popolnoma primerna pa je tudi pokrajinska okolica s perspektivnim ozadjem, tako da je videti celotna slika kakor okamenela vizija, polna svetlobe in blagodejne milobe, katere ne pači nobeden pretrd izraz, niti kaka nepriстойna senca.

S tem prvim znamenitejšim kipom, izklesanim iz plemenitega marmorja kararskega, katerega je izdeloval malone leto dni, je stopil Progar v vrsto pravih, samostojno ustvarjajočih umetnikov. V znak popolne zadovoljnosti mu je pridodala izobrazena in razumna grofica vrhu pogojene cene še stotak ter mu naročila, da izvede tudi nje portret od marmorja.

Razen tega mu je poverjen tudi marmornat doprsni kip njegovega, žal, prerano umrlega pokrovitelja, barona Riharda Sternecka, kot nagrobni spomenik; takisto mu je grof Pettenegg že v Rimu naročil izvršitev nagrobnega spomenika za sebe samega.

In te kiparske proizvode namerava naš umetnik modelovati v Italiji, kamor se zopet pripravlja na spomlad.

Poleg teh izključno kiparskih naročil ima A. Progar tudi mnogo cerkvenega dela. Lanjsko poletje je na Magdalenski gori popravil ter popolnoma prenovil polomljeni gotiški oltar, ki je bil prvotno postavljen l. 1502. Nadalje ima naročilo za novi gotiški oltar in to po izvirnem načrtu za župno cerkev v Velikovcu in za novi veliki oltar v baroškem slogu za župno cerkev v Grabštanju na Koroškem. Vsa ta dela so mu naklonili dotičniki na priporočilo koroških konservatorjev: g. Grösserja, župnika v Kotarčah, in g. benediktinskega patra, prof. Lebingerja v Celovcu, potem ko so bili odobreni Progarjevi načrti od centralnega umetniškega društva. O božiču l. 1894. je izdelal za grabštanjsko cerkev »Rojstvo Kristusovo« od lesa po vzgledu mojsterske ploskvorezbe Bonazzijeve, ki se nahaja v cerkvi St. Giovanni e Paolo v Benetkah.

Gospod Progar je zdaj v najlepši moški dobi, in nam gotovo ustvari še mnogo lepih kiparskih umotvorov. On je jako marljiv in poleg vse umetniške idealnosti povsem praktičen mož, in kar je najvažnejše: on živi kaj redno, zmerno ter vzgledno varčno; zategadelj pa se mu tudi ni treba klanjati tistemu pogubljivemu fatalizmu, kateremu se, žal, le prečesto udajejo slovenski umetniki, češ: Slovenec nima sreče! Toda s tem skoraj že stereotipnim fatalistiškim vzklikom mnogi naši umetniki samo prikrivajo svojo lahkomiselnost in delomrznost. Z neumornim delom, za katero zahteva primerno plačilo ter z varčevanjem pridobljenega zaslužka, se je dokopal Progar do trdne gmotne podstave in do moralne nezavisnosti, in zdaj se lahko giblje svobodno in samostojno ter poleg tega lahko popolnjuje svoje znanje v izvoljeni stroki po klasičnih vzgledih italijanskih mojstrov-kiparjev. Na svoje stroške (deželni odbor Kranjski mu je bil naklonil v ta namen le 120 gld. podpore) je šel leta 1893 na umetniško-poučno potovanje v Italijo in ob svojih sredstvih pojde tudi letos zopet v domovino lepih umetnosti, kamor mu želimo: srečen pot!

V. H—z.

Kumičić Evgenij. Urota Zrinsko-Frankopanska. Poleg Šandora Gjalškega (Ljube Babića) je Evgenij Kumičić najplodnejši in najboljši pripovedovalec hrvaški. Zanimivi roman njegov »Urota Zrinsko-Frankopanska« opisuje krvavo dramo iz hrvaške povesti one dobe, ko se je udušil pokret, ki je imel namen pridobiti Hrvaški samostalnost; pobudil je toliko zanimanja med hrvaškim čitajočim občinstvom in tako priznanje kritike, da je v kratkem času založnica-knjigarnica L. Hartmana (Kugli i Deutsch Zagreb, Ilica) morala prirediti drugo izdanje, katero pa je nekoliko predelano. Vsebinska knjige, ki nam riše znamenito dobo hrvaške zgodovine na podlagi zgodovinskih študij, večšina pripovedovalčeva, krasna oprava (tisk in papir) in umerjena cena (1 gld. za knjigo, ki broji 531 strani navadne osmerke) najde brez sumnje tudi med Slovenci mnogo čitateljev in kupcev. Knjiga je posvečena »Otcu otačbine dru. Ant. Starčeviću«. — Dobiva se pri izdajatelju. V Ljubljani jo ima na prodaj tudi Ant. Zagorjan.

R. P.

